

ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ

“เมื่อกฎหมายไม่เป็นธรรมย่อมเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายที่จะต้องใช้และตีความกฎหมายไปในทางที่บรรเทาความเสียหายให้มากที่สุดและนักกฎหมายหม่มากก็ต้องพูด พูดว่าสิ่งนั้นผิดและควรที่จะแก้ไข ไม่ใช่นั่งนิ่งกันทั้งประเทศ นิ่งเฉยสยบยอม ไม่มีใครพูดอะไรเลย จริงอยู่ว่าการนั่งนิ่งไม่ใช่ความผิด แต่การนั่งนิ่งก็ไม่ใช่การทำถูกเหมือนกัน ”

ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ*

* สัมภาษณ์และเรียบเรียงโดย นายอนันต์ กระบวนศรี, วารสารวิชาการศาลปกครอง Administrative Courts Journal คอลัมน์ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ (ครั้งที่ 3/2566) วันจันทร์ที่ 18 กันยายน 2566 เวลา 13.30 - 16.30 น. ณ สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.) อาคารชั้นทาวเวอร์ส เอ ชั้น 14 เลขที่ 123 ถนนวิภาวดี - รังสิต จตุจักร กรุงเทพมหานคร

สวัสดิ์ศรีรับ ผู้อ่านทุกท่าน กลับมาพบกับคอลัมน์ “ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ” โดยในเล่มนี้เราได้รับเกียรติจากศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรรมการกฤษฎีกา อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทีมงานวารสารฯ ได้รับนัดหมายให้ไปสัมภาษณ์ที่สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.) เมื่อวันที่ 18 กันยายน ที่ผ่านมามีการรับ ทางเรารู้สึกเป็นเกียรติมากเพราะทราบจากผู้ช่วยของอาจารย์ว่าปกติแล้วท่านทำงานหนักมาก และแทบจะไม่มีเวลาว่างเลย การสนทนาวันนี้ต้องสารภาพว่า ก่อนเริ่มเข้ารายการ ทีมงานรู้สึกเกร็งมาก ๆ ครับ ด้วยวัยวุฒิ ความรู้ ประสบการณ์ในตำแหน่งต่าง ๆ ของอาจารย์ ทำให้เรารู้สึกตัวเล็กไปเลยครับ (หัวเราะ) แต่อาจารย์ก็กรุณาต้อนรับพวกเราด้วยรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ ทำให้ทีมงานรู้สึกผ่อนคลายและกล้าที่จะพูดกล้าที่จะถามอาจารย์มากขึ้น ขอบอกนะครับว่า อาจารย์คุยเก่งมาก เล่าประวัติส่วนตัว ความรู้ ความสนใจ และถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานให้กับทีมงานแบบไม่มีกั๊กเลยครับ ผมมั่นใจเหลือเกินว่า บทสัมภาษณ์รอบนี้นอกจากจะทำให้ผู้อ่านสนุก และได้รับความรู้เพิ่มพูนขึ้นมากแล้ว ยังช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับวงการกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการกฎหมายมหาชนและผู้ติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองได้มากเลยทีเดียวครับ

ถ้าทุกท่านพร้อมแล้ว ขอเชิญทุกท่านเข้าร่วมวงสนทนาไปพร้อมกันได้เลยครับ

ส่วนที่ 1 ภูมิหลัง การศึกษา และความสนใจทั่วไปของอาจารย์ธงทอง

อาจารย์มีแรงบันดาลใจอะไรในการเรียนกฎหมายครับ ?

ผมอยากจะเริ่มจากการเล่าพื้นเพครอบครัวของผม ผมเป็นครอบครัวข้าราชการ คุณพ่อเรียนจบธรรมศาสตร์ รับราชการเป็นนายทหารพระธรรมนูญ แม่ผมเป็นนักเขียนนวนิยาย มีคุณตาเป็นผู้พิพากษา เหนือชั้นปู่ชั้นตาที่เป็นข้าราชการเป็นนักกฎหมายเสียเป็นส่วนใหญ่ ผมจึงมี DNA ความเป็นนักกฎหมายอยู่มากพอสมควร ผมเคยไล่ขึ้นไปหาญาติตัวเอง 7 ชั่วคน ก็ยังมีนักกฎหมายอยู่เลย เช่น พระมหาราชครูพิธีดาจารย์ (บุญรอด) ก็เป็นผู้พิพากษาดั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 3 นู่น

ผมเรียนกฎหมายด้วยความที่เติบโตมาในครอบครัวนักกฎหมาย วันที่ตัดสินใจเรียนกฎหมายเป็นปี พ.ศ. 2516 ก็ประมาณ 50 ปี มาแล้ว เวลานั้นผมเป็นนักเรียนจบมัธยมยังไม่รู้ว่าทำอะไร ทางเลือกมีน้อย ผมเลยเรียนกฎหมายตามตระกูล แต่ถ้าถามความสนใจส่วนตัว ผมสนใจภาษาไทย ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ดังนั้น แม้ผมจะมาเรียนกฎหมายแล้ว ผมก็ไม่ได้ทอดทิ้งความสนใจส่วนตัวของผม ผมยังสนใจติดตามกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นพอสมควร ต่อมา พอผมสอนหนังสือ ผมก็เอา 2 - 3 อย่างเหล่านั้นมารวมกัน ผสมเป็นวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย (หัวเราะ) ผมไม่เดือดร้อนในการเอาประวัติศาสตร์มาบวกกับกฎหมาย และเมื่อผมสนใจภาษาไทย ผมคิดว่าผมเป็นคนที่สันทัดในการใช้ภาษาพอสมควร ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เมื่อผมเอากฎหมายกับภาษาไทยสองอย่างนี้มารวมกัน ผมเลยทำหน้าที่เป็นคนร่างกฎหมาย เป็นกรรมการกฤษฎีกา นั่นก็คือการนำความสนใจด้านกฎหมายและภาษามารวมกัน และผมก็เอานั่นมาสอนหนังสือด้วยเช่นกัน เป็นวิชาการร่างกฎหมายและกระบวนการนิติบัญญัติ เหล่านี้เป็นความพยายามเอากฎหมายมาผสมกับความสนใจส่วนตัว ผมเลยได้ทำงานในสิ่งที่ตนเองรัก

ภาพประกอบที่ 1 :

รูปของอาจารย์ธงทองในวัยเด็ก (คนขวา)

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธงทอง จันทรางศุ

อาจารย์โตมาในครอบครัวนักกฎหมาย ผู้พิพากษา ข้าราชการ ทำไมอาจารย์ถึงได้สนใจที่จะประกอบอาชีพเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยครับ ?

ผมไม่ปฏิเสธว่าผมไม่อยากเป็นอัยการ/ผู้พิพากษา ในตอนต้น สมัยเริ่มเรียนกฎหมาย ผมก็เป็นเหมือนนักศึกษากฎหมายทั่วไป และไม่ได้คิดว่าตัวเองจะเป็นอาจารย์ ผมไม่ได้มี idol ในเรื่องเหล่านี้เลย แต่ผมเริ่มรู้จักตัวผมเองมากขึ้น เมื่อผ่านเวลาในคณะนิติศาสตร์ไป 3 - 4 ปี พออยู่ปี 4 ผมก็มีข้อมูลวิชาชีพ Career path มากกว่าตอนเป็นนิสิตปี 1 จนกระทั่งผมอยู่ปี 4 ช่วงที่กำลังจะไปเรียนเมืองนอกด้วยทุนส่วนตัว ผมค่อย ๆ คิด และเริ่มมีคำตอบกลายเป็นว่า ผมชอบสอนหนังสือ ผมมีเหตุผลสำคัญ 2 ข้อ คือ

1. ผมไม่อยากจะไปชี้ผิดชี้ถูกใคร หรือไปฟ้องใคร
2. ผมไม่อยากจะออกไปต่างจังหวัด (หัวเราะ)

ผมคิดว่าอาชีพอาจารย์คืออาชีพที่ให้แต่พระคุณ ไม่ได้ให้พระเดช ต่างกับอาชีพอัยการ/ศาล ที่มีทั้งพระเดช และพระคุณ การเป็นครูนี้จะหนักไปทางพระคุณ นาน ๆ จะให้ F ใครสักคน และต้องถึงที่จริง ๆ (หัวเราะ) ต่างกับอัยการ/ศาล ที่ให้พระเดชมาก ๆ และเฉพาเจาะจงมาก ๆ เลย อัยการคนนี้ฟ้องฉัน ผู้พิพากษาคนนี้ตัดสินฉัน ผมไม่ได้เก่งกล้าสามารถขนาดไปชี้ใครเป็นใครตายได้หรอก ก็ต้องเลือกอาชีพ ที่เป็นพระคุณคุณจะง่ายกว่า (หัวเราะ)

อีกเหตุผล คือ เป็นอัยการ/ศาล ต้องออกต่างจังหวัด กว่าจะได้กลับเข้ากรุงเทพฯ ก็กลางคนเข้าไปแล้ว ผมอยู่กรุงเทพฯ มาตลอดทั้งชีวิตผม จุฬาฯ ไม่ได้มีวิทยาเขตที่ไหน ผมก็สอนหนังสือ ที่สามย่านนี่แหละ (หัวเราะ) ผมคุ้นเคยกับชีวิตที่นี่ ผมเรียนสาธิตปทุมวัน เดินสยามสแควร์ สามย่าน ตั้งแต่ 10 ขวบ ตอนนั้น ผมอายุ 25 แล้ว ก็เลยไม่อยากไปไหน ก็เลยเลือกที่จะมาเป็นอาจารย์ที่จุฬาฯ

ครอบครัวของอาจารย์สนับสนุนการประกอบอาชีพเป็นอาจารย์หรือไม่ครับ ?

ตอนอยู่เมืองนอกมีเรื่องประหลาด คือ ผมเขียนจดหมายถึงบ้านทุกวันวันละ 1 ฉบับ รวมเป็นจดหมายประมาณ 400 ฉบับ แม่ผมก็เขียนตอบสักร้อยกว่าฉบับ ผมก็ค่อย ๆ บอกที่บ้าน (หัวเราะ) ผ่านจดหมาย ไม่ได้บอกตรง ๆ แต่ใช้วิธีพูดอ้อม ๆ

สมัยนี้ก็น่าจะเป็นโพสต์ Facebook ลอย ๆ ไม่ Tag หรืออ้อม ๆ แต่ปล่อยให้เห็นเอง

(หัวเราะ) มันก็ค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป อีกอย่างครอบครัวผมมีน้องชายคนเดียว ในขณะที่ ลูกคนโตบอกว่าไม่อยากไปต่างจังหวัด คุณแม่ก็มีโอกาสที่จะเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง

ทำไมอาจารย์ไปเรียนอเมริกาครับ ?

เวลานี้จะพบว่านักกฎหมายรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อยชอบไปเรียนที่อังกฤษ ผมคิดว่าเรื่อง ความสั้นยาวของหลักสูตร ความหลากหลายของทางเลือกทั้งหลายตอบโจทย์ของคนในเวลานี้ เทียบกับ ในยุคสมัยของผมนั้น อเมริกายังมีอิทธิพลมากกว่าอังกฤษ ตอนผมไปเรียนนั้นสงครามเวียดนามเพิ่งยุติลง อเมริกายิ่งใหญ่กว่าทุกวันนี้มาก ยังเป็นเจ้าบพาทในโลกมากทีเดียวเชียย และหลักสูตรปริญญาโทในอเมริกา ก็ไม่ยาวเหมือนยุโรป ผมไปเรียนด้วยเงินพ่อแม่ ถ้าลูกขึ้นไปสอบชิงทุนที่ไหนได้ก็คงเรียนยาวกว่านี้ อาจจะไปเรียนที่ยุโรปก็ได้

จุดอ่อนผมคือภาษาอังกฤษ ผมคิดว่าภาษาไทยผมดี อังกฤษไม่ดี ทุกวันนี้พอใช้ได้ แต่ก่อนเรียนหนังสือใช้ไม่ได้เลยนะ สอบ TOEFL ผมอยากได้ 550 คือ มาตรฐาน ผมทำได้สูงสุด ประมาณ 480 เองกระมัง อ่อนด้อยมาก แต่เขารับผมเข้าเรียนเพราะคะแนนปริญญาตรีดี คนเขียน Recommended มี 3 คน คือ อาจารย์ธำนิษฐ์ กรัยวิเชียร ท่านเพิ่งพ้นจากตำแหน่งนายกฯ และก็ไปเป็น องคมนตรี อีกท่าน คือ อาจารย์อุกฤษ มงคลนาวิน รองประธานสภาในเวลานั้น อีกท่านคืออาจารย์วิชญ์ เครืองาม ผมคิดว่าตรงนี้ก็มาชดเชยความอ่อนภาษาของผมได้

พอผมไปเรียนแล้วตอนแรกก็ไม่ได้บอกพ่อแม่ว่าไม่ได้อยากเป็นผู้พิพากษา เพราะแม่เป็นลูกผู้พิพากษา ย่อมอยากให้ลูกเป็นผู้พิพากษาเป็นธรรมดา ตอนนั้นผมไม่คิดอยากจะเป็นผู้พิพากษา ระหว่างที่ไปเรียนก็แอบไปออกแบบวิชาที่เรียนเพื่อไปเป็นอาจารย์ (หัวเราะ) ที่นั่นเขาเสรีมาก ไม่มีบังคับเรียน เช่น เรียนวิชาสัมมนาว่าด้วยการจัดการศึกษากฎหมาย เรื่องการจัดการเรียนการสอน ผมจะกลับมาสอนประวัติศาสตร์ ก็เลยเรียน American Legal History (หัวเราะ)

สิ่งที่น่าสนใจไม่ใช่แค่เนื้อหาวิชานะ ผมจำชื่อวิชาหนึ่งไม่ได้ แต่เขาพูดถึงเรื่องกระบวนการยุติธรรมของตำรวจ ตำรวจมีหน้าที่อะไร เวลาเรียนผมสนุกมาก เช่น ได้นั่งรถตำรวจไปด้วย เทอมละ 3 - 4 หน ไปรายงานตัวที่โรงพักประมาณ 3 ทุ่ม และนั่งรถตำรวจด้านหลัง มีตำรวจ 2 คนนั่งหน้า สนุกดี (ยิ้ม) เป็นการเรียนการสอนที่เราไม่เคยเห็นในไทย เราฝึกภาคสนาม เขาให้ผมนั่งเฝ้าสังเกตการณ์บนรถ แต่บางทีเห็นว่าปลอดภัยก็ให้ลงไปเดินได้ เคยมีคนมาถามตำรวจด้วยว่า Chinese คนนั้นทำอะไรผิด (หัวเราะ)

การเรียนหนังสือที่นี่มีเสรีมากในการเลือกวิชา อันนี้หมายถึงปริญญาโทนะ ปริญญาตรีจะบังคับเรียนอีกแบบ แต่ปริญญาโทจะถือว่าทุกคนมีพื้นฐานแล้ว และห้องสมุดที่นั่นก็ดีมาก ไม่มีเวลาปิด อยากไปใช้เวลาได้ก็ได้ แค่ข้ามถนนจากหอพักก็ถึงโรงเรียนแล้ว ยิ่งเมื่อสมัยก่อนไม่มี Internet ไม่ได้ Online ทุกอย่างเป็นกระดาษหมด เลยใช้ห้องสมุดบ่อย ผมไปเรียนใช้เวลาไม่นานมาก สักประมาณ 1 ปี 3 เดือนกว่าก็จบปริญญาโทกลับมา

ภาพประกอบที่ 2 :

ภาพอาจารย์สมัยเรียนมหาวิทยาลัยที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธงทอง จันทรางศุ

อาจารย์เล่าชีวิตประจำวันของอาจารย์ให้พวกเราฟังคร่าว ๆ ได้ไหมครับ ?

การเกษียณอายุแล้วตัวอย่างหนึ่ง เราเลือกทำในสิ่งที่เราชอบ เราสนใจ ถ้าไม่ชอบก็ปฏิเสธได้ “ขอบคุณที่คิดถึงกัน แต่นึกถึงคนอื่นเถิด” (หัวเราะ) แต่ทุกวันนี้ ผมนั่งไถ่ฉบับตุกรรมการที่ผมเป็น 30 - 40 กรรมการนะครับ แค่มื้อประชุมเดือนละหนต่อหนึ่งกรรมการผมก็หมดวันแล้ว ทุกวันนี้คือ ทำงาน กรรมการ แล้วก็มียานอื่น ๆ ที่เป็นการกุศลบ้าง เป็นกรรมการมูลนิธิ 2 - 3 แห่ง ผมเป็นรองประธานกรรมการ มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย มูลนิธิฯ มีรองประธานกรรมการหลายคนนะ ผมเป็นรองประธานกรรมการสายงานที่ดูด้านบริหาร คือ เช่นแฟ้มเอกสารทั้งหลาย มีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ต้องเซ็น

ผมจะให้ดูหนังสือเล่มนี้ (อาจารย์เดินไปหยิบหนังสือ) ผมเป็นกรรมการและเลขาธิการของมูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ท่านทั้งหลายคงเคยเห็นหนังสือเล่มนี้ ทุกคนต้องเคยอ่านเล่มนี้ พิมพ์เฉลี่ยปีละเล่ม แล้วก็ยังต้องทำอย่างต่อเนื่อง เล่ม 43 คือ เล่มล่าสุด สิ้นปีนี้จะออกเล่ม 44 อีกเล่มทำมา 50 กว่าปีแล้ว งานนี้ผมแทบจะต้องเข้าสำนักงานสัปดาห์ละสองครั้งเพื่อเข้าไปทำหน้าที่บริหารสำนักงาน

สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชนฯ เล่ม ๔๓

เรื่อง: ประเพณีสิบสองเดือน ชาวมอญในประเทศไทย การศึกษาแบบวิถีไทย
กัญชาและกัญชา การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน การบริหารจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน
ดารารัศมี โรคหลอดเลือดสมอง

วางจำหน่ายแล้ววันนี้

สั่งซื้อได้เลยที่ @saranukromthai | www.saranukromthai.or.th

ภาพประกอบที่ 3 :

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ

ภาพประกอบจาก : เว็บไซต์มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน

แบบนี้อาจารย์มีวันหยุดบ้างไหมครับ ? (ทีมงานหัวเราะ)

ไม่มีเลย (หัวเราะ) ก็ไปเรื่อย ๆ แบบนี้ ผมยกตัวอย่างของวันนี้ละ ...

วันนี้เช้าผมนั่งรถไปสถาบันพระปกเกล้า แล้วผมก็ประชุมในรถ เพราะเป็นกรรมการอีกมูลนิธิ คือ มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 6 ปี พ.ศ. 2568 จะเป็นปีครบรอบ 100 ปี การเสด็จสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ 6 มูลนิธิฯ ดำริจะทำหนังสือ 2 เล่ม เล่มหนึ่งเอารูปเก่าในสมัยรัชกาลที่ 6 มาพิมพ์ อีกเล่มหนึ่งพิมพ์พระราชกิจรายวัน จึงมีการตั้งกรรมการ 2 ชุด เล่มแรกเป็นรูปเก่าแต่ต้องการคำอธิบายภาพ

เป็นเชิงอรรถ กรรมการก็เชิญผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญที่จำหน้าบุคคลและจำสถานที่ต่าง ๆ ได้ ผมเป็นคนดูภาพทั่ว ๆ ไป มีพระมาประชุมด้วยนะ (หัวเราะ) เพราะพระก็รู้เรื่องพระ เรื่องพิธีกรรมทั้งหลาย ผมประชุมสลับกัน 2 กรรมการ ทุกวันจันทร์ จริง ๆ ผมประชุม 8 โมงถึง 9 โมงครึ่ง แต่ผมขอยกก่อน เพราะตอน 9 โมง มีประชุมอีกคณะหนึ่ง คือ สภาสถาบันพระปกเกล้า นี่เพิ่งประชุมรอบแรกไป มีท่านวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นประธาน ประชุมเสร็จประมาณ 11 โมง

เสร็จจากที่สถาบันพระปกเกล้าผมก็มาที่นี้ต่อ (สพพ.) และผมก็มีประชุมออนไลน์ในรถ อีกเรื่องหนึ่งกับอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เพราะต้องเอาสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ที่ต้องมียู่แต่คนไม่ค่อยอ่านแล้ว (หัวเราะ) ไปเผยแพร่ทางวิทยุ ทางทีวี ก็คุยหารือ เราทำมา 1 ปี แล้ว เป็นความรู้สั้น ๆ ตอนละ 1 นาที ผมคุยกับท่านอธิบดีว่าจะปรับยังงัยกับปีหน้าที่เริ่มต้นใหม่ แล้วก็คุยเรื่องย่อความสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ที่จะทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระเจ้าอยู่หัว เพราะจะต้องมีบทสรุปสำหรับผู้บริหารว่าเล่มนี้มีอะไรบ้าง ก่อนที่ท่านทั้งหลายจะมาสัมภาษณ์ผมที่นี้ (สพพ.) ผมก็ได้เขียนบทความสำหรับมติชนสุดสัปดาห์ที่ต้องเขียนทุกวันจันทร์ วันนี้ต้องส่งแล้ว เป็นงานเขียนสำหรับผู้อ่านทั่วไป หลังจากคุยกับทุกท่านเสร็จ ผมจะกลับบ้านเปลี่ยนเสื้อผ้าให้สบายกว่านี้ 6 โมงเย็น ผมจะไปที่ THAI PBS เขาทดลองสร้างหนังเรื่องการชุมนุมของเยาวชนไทยในช่วงปีที่ผ่านมา เขาผลิตเสร็จแล้ววันนี้ ก็เลยไปเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ preview ดิฉันว่า อันนี้แรงไปไหม หนักไปไหม ตรงนี้จะถูกฟ้องไหม ล่อแหลมไหม ฯลฯ จบหนึ่งวัน

ภาพประกอบที่ 4 :

อาจารย์ธทองให้สัมภาษณ์กับทีมงานวารสารวิชาการศาลปกครอง

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธทอง จันทรางศุ

เวลาพักผ่อน เวลาส่วนตัวอาจารย์ทำอะไรครับ ?

ผมชอบอ่านหนังสือในบ้าน ผมมีห้องหนังสือประมาณ 5 - 6 ห้อง มีหนังสือประมาณ 2 หมื่นกว่าเล่ม

ภาพประกอบที่ 5 :

ห้องอ่านหนังสือของอาจารย์ธงทอง

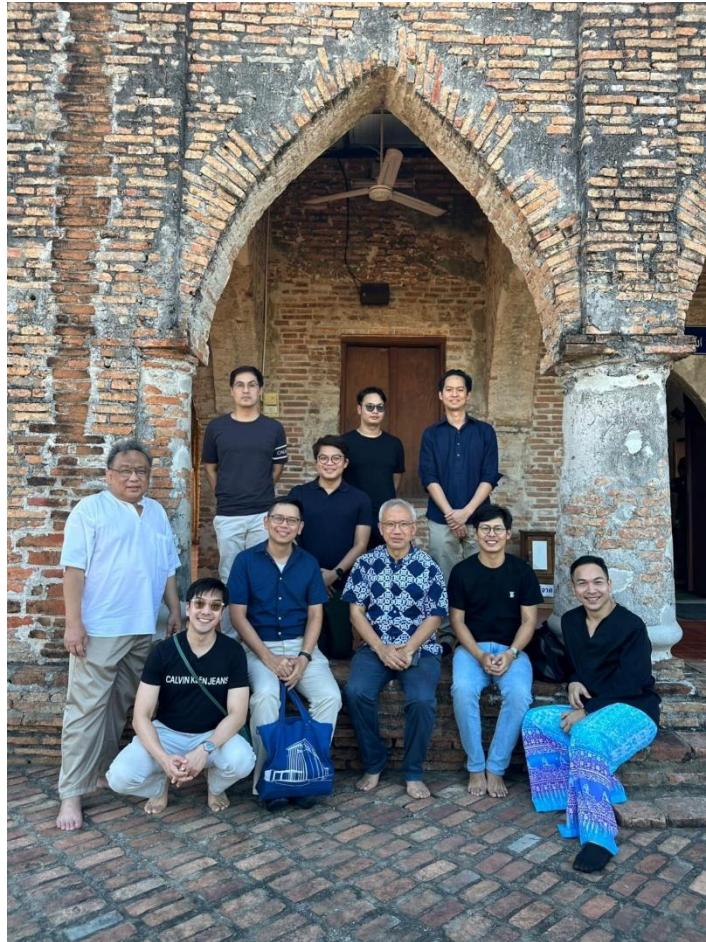
ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธงทอง จันทรางศุ

นอกจากอ่านหนังสือผมก็ชอบไปเที่ยว เมื่อวันก่อนเพิ่งไปศรีราชา ผมชอบไปศรีราชา เพราะร้านอาหารอร่อย มีอาหารญี่ปุ่น และเดินทางไม่ไกล ชั่วโมงกว่าก็ถึง ผมไปซื้อ Voucher ในงาน ไทยเที่ยวไทย ได้ห้องพักราคาประมาณพันกว่าบาทเท่านั้น คุณคงจะหมดอายุเดือนกันยายนี้อแล้ว ผมก็เลยต้องรีบไปเมื่อวันเสาร์ที่ผ่านมา (หัวเราะ)

วันนั้นผมไปพูดที่อยุธยาตอนเช้า ไปวัดวชิรธรรมาราม พูด 9.00 - 11.30 น. แล้วกลับมา 13.00 น. ที่ The Standard มิงงาน GENERATION HOPE ผมอยากฟัง เขาเอาผู้แทน 3 วัย มาพูด มีคุณหนุ่ม เมืองจันทน์ สรกล อดุลยานนท์ อายุ 60 ปีต้น ๆ น้อยกว่าผมนิดนึง เขาจะเล่าว่าคนวัยผมเขาคิดยังไง ถัดมา คนวัยกลางคน คือ คุณทิม พิธา ลิ้มเจริญรัตน์ แล้ววัยรุ่น คือ คุณเอม ภูมิภัทร ถาวรศิริ นักแสดงอิสระ ผมอยากฟังเรื่องนี้ก็เลยเข้าไปฟังหน่อย จากนั้นก็ไปศรีราชา กว่าจะไปถึงก็เย็นแล้ว กินข้าว อาบน้ำ นอน

เมื่อวานตื่นสาย ๆ เอื่อย ๆ ไปร้าน Don Don Donki สาขา J-park ศรีราชา เพราะวันก่อน หลานไปซื้อขนมมาจากร้านนี้และผมแย่งกินไปหมดแล้ว ขนมหิวที่ไม่มีขายที่กรุงเทพฯ ก็เลยต้องใช้หนี้เขาไปซื้อมาคืน (หัวเราะ) ปายสามโมงผมแวะไปย่านถนนศรีนครินทร์ งานวันเกิดคุณแม่ของอาจารย์อัฟ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ซัชพล ไชยพร) ครบ 80 ปี มีสวดมนต์เย็น และเลี้ยงข้าว กินข้าวเสร็จก็กลับบ้านหมดไป 1 วัน โดยรวม ๆ ผมมีความสุขกับชีวิต ได้เจอผู้คนมากมาย หลายวัย หลายประสบการณ์

ภาพประกอบที่ 6 :

อาจารย์ธงทองและเพื่อนของอาจารย์

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธงทอง จันทรางศุ

นอกเหนือจากความสนใจเหล่านี้แล้ว มีเรื่องอื่นอีกหรือไม่ครับ เช่น กีฬา ดนตรี ?

น้อยมาก ผมใช้เวลามากกับการอ่านหนังสือ การเขียนหนังสือ

ถ้าไม่ใช่หนังสือกฎหมาย ?

ผมก็อ่านแต่ฟากข้างนี้แหละ ศิลปะวัฒนธรรมทั้งหลาย เพราะเกี่ยวข้องกับการทำงาน คนอื่นทำอะไรต้องลงทุน พ่อค้าซื้อสินค้า ลงทุนและก็ขาย ผมอ่านหนังสือแล้วก็เอาความรู้มาขายต่อ อ่านเชื่อมโยงร้อยต่อเป็นเรื่องเดียวกัน ความเป็นครูช่วยผมได้มาก ทำให้ปะติดปะต่อ สังเคราะห์ สร้างเป็นความรู้ใหม่ ทำให้คนเข้าใจได้

คำถามสุดท้ายเรื่องการศึกษา นะครับ อาจารย์อบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับสูงหลายหลักสูตร เลยนึกถึง
ที่วันก่อนท่านนายกรัฐมนตรีกล่าวที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) เรื่อง Connection ของคน 1%
อาจารย์มีความเห็นต่อเรื่องนี้ว่าอย่างไรครับ ?

ภาพประกอบที่ 7 :

นายกรัฐมนตรีกล่าวบนเวทีเป็นประธานรับฟังการแถลงผลการศึกษา
เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติของสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ภาพประกอบจาก : เว็บไซต์ The Standard

ผมไม่ปฏิเสธหรือว่าเป็นหลักสูตรที่สร้างความรู้จักกัน แต่การรู้จักกันนั้นจะให้ใช้
เป็นประโยชน์ก็เป็น เป็นโทษก็เป็น เหมือนกับมิดดาบมีทั้ง 2 คม ผมกล่าวได้เต็มปากกว่าที่ย้ายจากอาจารย์จุฬา
มาอยู่ที่กระทรวงยุติธรรม มาเป็นรองปลัดกระทรวง ก็เพราะผมมาเรียน วปอ. นี่แหละ ตอนนั้นมีผู้พิพากษา
ท่านหนึ่ง คือ พิบัณฑิต รัชตะนันท์ เป็นผู้ใหญ่ที่เรียนรุ่นเดียวกับผม ท่านเป็นรองปลัดกระทรวงยุติธรรม
เพราะแต่เดิมกระทรวงยุติธรรมกับศาลยังเป็นเนื้อเดียวกันอยู่ ตอนนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540 ที่พูดเรื่องการแบ่งแยกสำนักงานศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรมคลอดแล้ว
แต่ยังไม่มีผลบังคับในทางกฎหมาย

หลังจากอบรมผ่านไปเกือบปี พี่เขามานั่งคุยในแวดวงเพื่อนฝูง เขาบอกว่า อยากจะกลับไป
เป็นผู้พิพากษาแล้ว เพื่อน ๆ ในวงก็ถามว่าแล้วใครจะเป็นแทน พี่เขาก็บอกว่า “นี่ไง อาจารย์ธทอง ก็เป็นไปได้”
(หัวเราะ) พี่บัณฑิตแกย้าว่าผมเป็นไปได้จริง ๆ นะ ผมก็บอกว่า “แล้วแต่พี่เถอะ” (หัวเราะ) ปรากฏว่าพี่บัณฑิต
ก็คงได้คิดวันนั้นแล้วไปถามผู้ที่เกี่ยวข้อง ถามรัฐมนตรี ทุกคนก็บอกว่าอาจารย์ธทองใช้ได้ ตอนนั้นเอง
รัฐธรรมนูญ 2540 เกิดแล้ว ผมเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ผมเลยเข้าใจเจตนารมณ์ในการออกแบบ
กระทรวงยุติธรรมสมัยใหม่ และผมก็เป็นคนบดเค้นะนิติศาสตร์ และกรรมการร่างกฎหมายหลายฉบับ

ผมมาถึงประโยคสุดท้ายที่บอกตัวเองว่า “นอกจากเขียนเองแล้ว ก็มาทำเองก็แล้วกัน จะได้หมดเรื่องหมดราวไป” (หัวเราะ) เป็นความท้าทายบางอย่างนะ มองในด้านหนึ่ง มองดูผิวเผินปราดเดียว ก็เหมือนผมใช้เส้นนะ ย้ายจากจุฬาฯ ไปอยู่กระทรวงยุติธรรม ไปเป็นรองปลัดกระทรวง แต่ผมเชื่อว่า ผมทำคุณประโยชน์ให้กับการทำงานในหน้าที่ดังกล่าว ในความหมายว่าผมไม่ย้ายไปโดยเป็นที่เสียเปล่า สำหรับราชการ

แต่ถ้าถ้าใช้เรื่องเหล่านี้ในอีกมุมที่เป็นด้านลบก็คงมีคนใช้อยู่เหมือนกัน

สิ่งสำคัญอีกเรื่อง คือ ความรู้ที่ได้จากหลักสูตรนั้น ๆ การศึกษาหาความรู้จากหลักสูตรนั้น ๆ คือ ผมไปเรียนหลักสูตร วปอ. ผมเห็นเนื้อหาอาจจะดีในระดับหนึ่ง แต่ผมเห็นเมืองไทยมากขึ้นทีเดียว เห็นในมุมกว้าง ในองศาต่าง ๆ จากเดิมที่มีข้อจำกัดในมหาวิทยาลัย เราคบเพื่อนต่างกระทรวง แค่ง่วงเหงาหาวนอนให้ฟังเรื่องการทำงาน ไม่ใช่แค่หลักสูตรจัดให้นะ ตรงนี้ก็เป็นประโยชน์ ได้เดินทางไปเห็นภูมิประเทศ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ ในชั้นเรียน แต่ก็เข้าใจ ในบางหลักสูตรหรือบางรุ่น บางคนสนใจแต่จัดงานปาร์ตี้ ก็ไม่ได้อะไร ผมว่าแล้วแต่ตัวเองว่าเลือกที่จะจัดเก็บอะไร วิทยากรที่บรรยายเขาก็ตั้งใจ ผมเคยไปบรรยายเหมือนกัน ผมตั้งใจนะ ผมบรรยายหลักสูตรพวกนี้เยอะ แต่เขาจะฟังแล้วไปคิดต่ออย่างไรแค่นั้น ผมไม่รู้ ถ้าเขาสนใจแต่วันศุกร์จะจัดงานปาร์ตี้แต่งความบอยกันก็เรื่องของเขา โดยสรุปในมุมของผม หลักสูตรไม่ได้มีปัญหาอะไรในตัวเอง อยู่ที่ว่าเลือกจะใช้ประโยชน์ต่างหาก

ส่วนที่ 2 ชีวิตการทำงานของอาจารย์ธทอง

สิ่งที่เป็แรงผลักดันให้อาจารย์ทำงานหลายอย่าง และยังคงสนุกไปกับมันครับ ในขณะที่บางคนพอเข้าวัยเกษียณก็พักผ่อนอยู่กับบ้าน ?

ผมเห็นประโยชน์ของงานทุกชิ้นที่ผมทำ เช่น สอนหนังสือ ผมยังไม่เลิกนะ อาจจะต้องผ่อนลงบ้างตามวัยเรา วิธีการอาจจะเปลี่ยนไป ตอนเราเป็นหนุ่มสาว ยืนหน้าชั้นเข้า - เย็น ตอนนี้อาจต้องนั่งพูด แต่ยังเห็นประโยชน์ว่า ความรู้ที่ผมมี ถ้าอ่านหนังสือเยอะ ๆ และประมวลเข้า สามารถสร้างความตื่นรู้ขึ้นได้ในตัวผู้เรียน และรู้สึกสนุกเวลาที่ได้เห็นนิสิตปี 1 เลิกเรียนแล้วมาถาม แลกเปลี่ยน ผมหวังว่าในอนาคตอันไกล น้อง ๆ จะเติบโตไปทำหน้าที่ต่าง ๆ เป็นความสำเร็จของผม เรื่องตำแหน่งทางวิชาการ ผมก็ขำมัน อันนั้นมันเรื่องส่วนตัว แต่ความสำเร็จที่ยั่งยืน คือ คนที่เรียนหนังสือกับผม เขาคิด และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

เล่าสู่กันฟัง ตอนผมไปต่างจังหวัดเมื่อเร็ว ๆ นี้ ไปจังหวัดลำพูน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลท่านหนึ่งซึ่งเป็นลูกศิษย์ พยายามตามหาผมและชวนไปกินข้าว ตามไปหาผมที่วัด ขออนุญาตเลี้ยงน้ำแกวหนึ่ง ผมคิดว่าเป็นรางวัลยิ่งใหญ่ พอ ๆ กับเหรียญทองแล้วนะ การที่เราเป็นอาจารย์ มีลูกศิษย์เป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผมไม่ได้เป็นคนเกณฑ์เขามา แต่เขามาหาผม และขอเลี้ยงน้ำแกวหนึ่ง คุยทุกข์สุข งานการเหนื่อยไหม ถามไถ่สุขภาพ นี่คือการสุขที่ได้ทำงาน

หรือการทำหนังสือ วันหนึ่งเราอ่านหนังสือตอนเด็ก และวันหนึ่งเรามาทำหนังสือ เราลุ่มมากเลยนะ ว่าอยากให้มันดี ให้ได้มาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นหนังสืออะไรก็ตามที

ผมนึกถึงการทำงานเป็นกรรมการกฤษฎีกา มีเรื่องท้าทายใหม่ ๆ ตลอด ในอดีตสัก 20 ปีก่อน ผมทำงานอยู่ที่กระทรวงยุติธรรม ตอนนั้นกู้เงินเกิน 50 บาท ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เราเรียนมาแบบนี้ พอวันหนึ่ง เราเป็นกรรมการร่างแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรานั้น เราภูมิใจว่าที่เราเคยเรียน วันนี้เราเป็นคนเขียนบ้างแล้ว ก็เป็นอีกอารมณ์ กฎหมายใหม่ ๆ ที่กำลังมี เราก็ update เอง ไม่ใช่แค่แก้กฎหมายเก่า กฎหมายคู่ชีวิต สมรสเท่าเทียม เป็นเทรนด์ใหม่ในสังคมที่น่าสนใจ เวลาเข้าคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ตั้งคณะพิเศษ ผมรู้สึกว่าการสนุกเหลือเกิน ได้เรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ที่กำลังเป็นเทรนด์ แนวโน้มของสังคมที่กำลังก้าวเดินไป

เคล็ดลับของผม คือ ผมเห็นผลของงานว่าทำให้คนจำนวนมากได้รับประโยชน์ ทำให้ยั่งยืน ทำให้สังคมสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของโลกนี้ได้ คือ ความสำเร็จ ความสุข ในขณะที่ได้ทำงาน

อีกอย่างหนึ่ง เคล็ดลับในการประสบความสำเร็จ ผมถือหลักว่า ผมพยายามไม่ทะเลาะ คนที่ความเห็นต่างเป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีทางที่คนเราจะคิดเหมือนกัน ตัวเราเองยังเปลี่ยนใจเลย เดือนหนึ่งคิดอย่างหนึ่ง อีกเดือนคิดอย่างหนึ่ง และทำไมทุกคนต้องคิดเหมือนเรา ดังนั้น การเปิดใจให้กว้าง ฟังความเห็นต่างต่างกัน แต่ในขณะเดียวกัน การนำเสนอความเห็นของเราอย่างสุภาพ เคารพในความเห็นซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อกูลให้ผมมาอยู่ตรงนี้ได้ เวลาใคร ๆ เขาจะตั้งกรรมการ ก็อาจจะนึกถึงรองทอง เพราะได้ทั้งความเห็นรองทอง และในขณะเดียวกัน รองทองก็ไม่ลุกขึ้นมาด่าเรา (หัวเราะ) นักกฎหมายบางท่านความรู้ดี แต่ไม่มีโอกาสสูงที่จะขัดแย้ง แบบนี้งานก็ไม่ราบรื่น ผมพยายามที่จะรักษาความประพฤติตนเองในแนวนี้ แต่ความเห็นทางวิชาการเป็นอย่างไรก็ต้องพูดกัน

บุคคลทั่วไปเวลานึกถึงชื่ออาจารย์รองทองแล้วก็นึกถึงผู้เชี่ยวชาญเรื่องในรั้วในวัง ?

ผมขึ้นต้นว่า ผมสนใจพื้นฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จึงไม่แปลกที่จะสนใจเรื่องราวสำนัก หรือเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของไทยอยู่แล้ว ผมอ่านหนังสือทำนองนี้มาตั้งแต่เป็นเด็กด้วยความชอบส่วนตัว

จังหวะชีวิตวาสนาทำให้ผมเข้าสู่อาชีพ ปี พ.ศ. 2516 ก็ครบ 50 ปีพอดีเลย ปีเดียวกันนั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นนิสิตอักษรศาสตร์ ผมอยู่นิติศาสตร์ ท่านไม่ได้ทรงรู้จักผมหรอก (หัวเราะ) แต่ช่วงเวลาลาย ๆ ตอนผมอยู่ปี 4 แล้ว ได้ทรงรู้จักและผมถวายตัวเป็นข้าฯ ท่าน ต่อมา ผมกลับจากเมืองนอกปี พ.ศ. 2524 ท่านกำลังบูรณะซ่อมแซมวัดพระแก้ว เพราะจะฉลองพระนคร ปี พ.ศ. 2525 การเป็นนักกฎหมายที่สนใจเรื่องไทย เลยทำให้พระองค์ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผมตามเสด็จ จดรายงานซ่อมวัดพระแก้ว เพราะเวลาท่านไปทุกวันอาทิตย์ จะมีคนมาราบบังคมทูลเรื่องนี้เรื่องนั้นให้ท่านทรงตัดสินพระราชหฤทัย เพราะเราเป็นนักกฎหมาย เราจับประเด็นได้ว่าเขาพูดอะไรอยู่และทำรายงานถวายได้ เป็นงานแรกที่เข้าไปทำกับพระองค์ท่าน ก็เป็นโอกาส หลายสิ่งหลายอย่างที่เราอ่านหนังสือมาแต่เด็กแต่ยังไม่เห็นของจริง เช่น อ่านสี่แผ่นดิน แถวเต็งดำหนักเจ้านาย เป็นอย่างไร ก็ได้เห็นของจริง เพราะเราได้ตามเสด็จไป

ในปีเดียวกันนั้น พระองค์ท่านมีโครงการปฏิสังขรณ์ซ่อมบูรณะพระที่นั่งวิมานเมฆ ผมก็เป็นหัวหน้าทีมอาสาสมัครจัดแต่งพระที่นั่ง ก็ต้องเตรียมข้าวของ ต้องอ่านหนังสือเยอะมากเพื่อทำงานนี้

ต่อมา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีฯ เสด็จสวรรคต ตอนนั้นผมเป็นอาจารย์ที่จุฬาฯ แล้ว เป็นงานพระเมรุใหญ่คราวแรกสำหรับคนรุ่นผม เพราะก่อนหน้านั้น คือ ปี พ.ศ. 2499 สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าเสด็จสวรรคต ตอนนั้นผมอายุขুবเดียว ไม่เคยรู้เคยเห็น จนถึงปี พ.ศ. 2528 จึงได้มีโอกาสเห็นพระเมรุ ในเมื่อผมไม่เคยเห็นมาก่อน ผมจึงต้องค้นตำราว่าคืออะไร พระองค์ท่านมีรับสั่งให้ประสานทีวีทุกแห่งหลายว่ามีอะไรบ้าง เพื่อจะให้เขามีข้อมูลไปบอกให้ชาวบ้านฟังได้ ทีวีทั้งหลายก็บอกว่า “อาจารย์มาบอกผม ผมจำไม่ได้หรอก อาจารย์มาพูดเองก็แล้วกัน” (หัวเราะ) ผมเลยได้เป็นผู้บรรยายทางทีวีตั้งแต่นั้นมาเป็นเวลาช้านาน

ปัจจุบันก็ยังเป็นกรรมการทำนองนี้ เรื่องในพระราชสำนักผมก็จะได้เข้าร่วมทำร่วมปฏิบัติ เช่น เมื่อเร็ว ๆ นี้ 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ผมมีงานทำหนังสือสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เรื่อง ราชศัพท์ เพราะพอขึ้นรัชกาลใหม่ ต้องมีการเพิ่มเติมพระอิสริยยศและพระเกียรติยศ มีแบบแผนที่ควรจะต้อง update ใหม่ เลยต้องแก้เป็นหนังสือมาตรฐาน ผมเล่าตลก ๆ ให้ฟังนะ เขาโทรศัพท์มาให้เป็นการกรรมการ ผมก็ตกปากรับคำเป็นการกรรมการ แต่พอออกคำสั่งมา อ้าว เขาให้ผมเป็นประธานกรรมการเลย ผมถามว่าแล้วท่านผู้ใหญ่ท่านอื่นว่าไง เขาตอบกลับมาว่า “ไม่ตายก็มาไม่ไหวแล้ว” เหลือผมมีแรงอยู่คนเดียว (หัวเราะ)

ภาพประกอบที่ 8 :

อาจารย์ธงทองให้สัมภาษณ์กับ BBC THAI

เรื่อง บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ภาพประกอบจาก : เว็บไซต์ BBC THAI

นอกจากเรื่องประวัติศาสตร์กับภาษาไทยแล้ว อาจารย์มีความสนใจด้านอื่นอีกหรือไม่ครับ ?

พอผมเข้ามาทำงานเป็นอาจารย์แล้ว ผมก็ได้เติมอีกเรื่องหนึ่ง คือ การศึกษา สังเกตได้ว่างานในช่วงหลัง ๆ ของผมเป็นการบริหารการศึกษามากขึ้น เป็นคนบติ กรรมการสภามหาวิทยาลัย เป็นเลขาธิการสภาการศึกษา สิ่งเหล่านี้เราก็เก็บเกี่ยวเข้ามาในชีวิตเรา ตามจังหวะ ตามเวลา ตามโอกาส ที่ให้เราได้ทำงานมากขึ้น

อีกเรื่องหนึ่ง คือ ศาสนา ศาสนานี้สัมพันธ์กับเรื่องการศึกษา ในหลาย ๆ ประเทศ ก็เป็นแบบนั้น ผมเคยบวชพระ 2 รอบ รอบแรก ปี พ.ศ. 2538 เป็นนาคหลวง บวชเต็มพรรษาอยู่วัดโสมนัสวิหาร แล้วก็ปี พ.ศ. 2556 ปลายปี ช่วงนั้นบ้านเมืองวุ่นวายเต็มที ผมเบื่อเขาทะเลาะกัน ผมก็บวช 15 วัน สมเด็จพระธีรญาณมุนีชวนไปประเทศอินเดียผมก็ไปเลย ไปพักสมอง เลยรู้จักพระ รู้จักพระศาสนามากขึ้น เวลานี้ได้ทำงานหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ที่ปรึกษามหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ดูแลโดยพระเถระผู้ใหญ่ ในเรื่องการปกครอง ผมไม่สามารถไปถวายความเห็นได้หรอก แต่บางทีมีเรื่องกฎหมาย มีคนยกร่างกฎหมายใหม่ ๆ และส่งไปถามความเห็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักพุทธฯ นำเข้ามาหาเถรฯ ท่านก็มีบัญชาให้ผมถวายความเห็น

สำหรับพระภิกษุ ท่านก็ยากนะที่จะตอบคำถาม เช่น มีคนเสนอร่างพระราชบัญญัติธนาการพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย พ.ศ. แล้วนึกดูว่าพระสมเด็จฯ รองสมเด็จฯ ท่านจะว่าอย่างไร เรื่องธนาการพุทธฯ ไม่ใช่ของง่ายสำหรับท่านนะ จริง ๆ สำนักพุทธฯ เขาก็มีนิติกรนะ แต่เขาก็ดูกฎหมายทั่ว ๆ ไป แต่พอจะให้ทำความเข้าใจ ทำหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมาย พิจารณาว่าร่างกฎหมายนี้มีดี มีด้อย ควรจะเดินหน้าต่อไปหรือไม่ อย่างไร สำนักพุทธฯ ก็ไม่กล้าพูด เลยต้องส่งเรื่องเข้ามาหาเถรฯ อ้าว แล้วมหาเถรฯ พระท่านจะอย่างไรต่อ ก็เป็นผมและทีมงานนี้แหละที่ทำความเข้าใจถวาย (หัวเราะ)

กฎหมายแบบนี้เข้ามาเรื่อย ๆ แลละ ผู้เสนอเป็นร่างกฎหมายคงหวังดีเอาไปเทียบกับศาสนาอื่น เห็นเขามีเราก็อยากจะมีบ้าง เช่น เสนอร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการเดินทางไปพุทธสังฆนิยสถาน พ.ศ. เพื่อให้ไปที่ประเทศอินเดีย ผู้เสนอเป็นร่างกฎหมายคงเอาไปเทียบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจญ์ พ.ศ. 2524 คนเสนอกฎหมายคงนึกในทางเปรียบเทียบระหว่างศาสนาอยู่เรื่อยเลย พอมีธนาการอิสลาม ก็อยากให้มีธนาการพุทธ พอไปกิจการฮัจญ์ได้ ก็ต้องไปสังเวา ได้เหมือนกัน การเป็นนักกฎหมาย เราไม่ได้มองตื้นแค่นั้น เราดูวัฒนธรรมด้วย ดูความเป็นไปในโลกนี้ด้วย กฎหมายแต่ละฉบับมีเหตุผลของตัวเอง ไม่ใช่เรามีแล้วเราต้องมีบ้าง คำสอนก็ไม่เหมือนกัน แล้วปัญหาคือจะให้พระในมหาเถรสมาคมพูดประโยชน์ คนก็ไปเล่าลือกันว่า “อุตสาห์จะเสนอกฎหมายสนับสนุนพุทธศาสนา มหาเถรฯ กลับบอกว่าไม่เอา” มันก็ไม่งาม แค่นี้ก็เสียแล้ว ผมเลยต้องเข้ามาทำตรงนี้ เข้ามาทำความเข้าใจถวาย มหาเถรฯ เพียงแต่มีมติให้ส่งความเห็นของที่ปรึกษากฎหมายไป มหาเถรฯ ท่านไม่ต้องพูด YES NO ตรง ๆ แต่เป็นความเห็นของที่ปรึกษามหาเถรฯ ดังนั้น เวลาใครจะด่าก็จะมาด่าผม (หัวเราะ)

ภาพประกอบที่ 9 :

ภาพอาจารย์ธองกับสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธอง จันทรางศุ

ในเรื่องทำนองนี้ ผมไม่ใช่คนให้คำปรึกษาเรื่องการบริหารคณะสงฆ์ แต่ผมก็ต้องตอบคำถามหลาย ๆ อย่างในทางกฎหมาย เพื่อความรอบคอบ พระท่านควรจะมีที่ปรึกษากฎหมายคนหนึ่ง เพื่อให้ความเห็นเกี่ยวกับกฎหมายทั้งหลาย ยกตัวอย่างหนึ่ง เรื่องการเช่าที่วัด วันนี้เรามีระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติของวัด ทรัพย์สินสำคัญของวัดก็คือ ที่ดิน และก็มีมักจะได้รับการมาจากการบริจาค เจตนาผู้บริจาค คือ จะให้เป็นน้ำซึมบ่อทรายเลี้ยงวัด ลำพังญาติโยมใส่บาตรก็แค่พอฉันพอกิน แต่ว่าจะสร้างพระเจดีย์สวย ๆ หรือจะซ่อมบำรุงทีนะ โอ้อโฮ ค่าใช้จ่ายมหาโหดเลยนะ ผมเป็นไวยาวัจกร ค่าไฟเดือนหนึ่งเป็นแสนเลยนะ ไฟส่องสว่างทั้งหลาย ลำพังที่วัดมีเงินได้จากการหยอดตู้ไม้ได้หรอก ต้องมีที่ให้เช่าเพื่อพอมีรายได้

แล้วถ้าคนเช่าเป็นเอกชน เช่าเพื่อการพาณิชย์ อัตราเป็นอย่างไรก็ทำนองหนึ่ง แต่พอส่วนราชการขอเช่า เช่าทำโรงเรียน สถานือนามัย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ทำการ อบต. เราควรจะมีหลักเกณฑ์บางอย่าง แต่ภาครัฐก็อาจจะไม่ได้มีแค่นี้ อาจจะเป็นรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้า เข้าไปขอเช่าทำที่ตั้งเสาไฟฟ้า หรือที่ตั้งทำการ แบบนี้เราควรจะต้องคิดอัตราเดียวกันไหม เรื่องแบบนี้ก็ต้องเห็นใจพระมหาเถรระนะ ว่าท่านไม่ควรมายุ่งกับเรื่องทำนองนี้ ต้องมีคนแบบผมนี่แหละ ที่คอยเทียบเคียงหลักเกณฑ์กรรมธรรมาธิหรือของหน่วยงานต่าง ๆ วางระบบและเสนอไป

เหล่านี้เป็นบทบาทการทำงานกฎหมาย การสอนหนังสือที่มีความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การศึกษา ศาสนา เมื่อสองวันก่อน พระเชิญไปพูดที่จังหวัดอยุธยา เรื่อง “พุทธศาสนาในสายตาข้าพเจ้า” (หัวเราะ) เรื่องแบบนี้ผมพูดได้ทั้งวันไม่รู้จบ เหล่านี้คืองานที่ทำในปัจจุบัน

อาจารย์พอจะเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างงานภาควิชาการ เช่น งานสอน งานคณบดี กรรมการกฤษฎีกา กับงานภาคปฏิบัติ เช่น รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี มีความสนุก อุปสรรค ปัญหา ความท้าทาย อย่างไรครับ ?

คำถามนี้ผมต้องแยกตอบเป็น 2 ช้อย่อย เพราะงานที่จุฬาฯ กับที่กฤษฎีกาไม่เหมือนกัน เสียทีเดียว งานบริหารคณะนิติศาสตร์มีข้อพิจารณาเบื้องต้นว่า ผมอยู่กับคนที่ผมรู้จักทั้งนั้นเลย ครูผม หลาย ๆ คนก็ยังทำงานอยู่ตอนที่ผมเป็นคนบติ เช่น อาจารย์ประสิทธิ์ โสวิไลกุล อาจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ และไหนจะรุ่นพี่ผมอีก เช่น อาจารย์ชุมพร ปัจจุสานนท์ พี่ชุมพรอยู่ปี 4 ตอนผมเข้ามาปี 1 และมีรุ่นน้องลงไป จนถึงลูกศิษย์ มีความหลากหลายมากทีเดียว เชียว การบริหารคณะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจูงใจ ให้ผู้คน ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน ไม่ใช่ระบบสั่งการ เป็นการขอความร่วมมือมากกว่า ไม่สามารถล่ำหกลำไยได้เลย ต้องใช้ความประนีประนอมมาก ต้องแบ่งกันว่าใครจะสอนวิชาอะไร จะสอนด้วยกันได้หรือไม่ มีตัวละครเข้ามาเยอะมากเลย

คณะนิติศาสตร์เป็นเรื่องของความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นครูเป็นศิษย์กันมา ผมต้องระมัดระวัง ในส่วนนั้น เราไม่พูดหกรกว่ามีอาจารย์คนไหนไม่เก่งบ้าง คนไม่เก่งก็จะมาเป็นอาจารย์นิติศาสตร์ไม่ได้หกร ความรู้ความสามารถเขามีเต็มเปี่ยม สำคัญคือเราไปเสนอแนวทางอย่างไร ท่านถึงจะได้ออกพลังแสดงความรู้ ความสามารถได้เต็มที่

ต่างกับกฤษฎีกามาก ผมไม่ได้บริหารสำนักงาน ผมแค่เข้าร่วมประชุม แสดงความเห็นแล้ว ก็จบกัน ไม่ต้องไปให้ใครให้โทษใครในคณะ แต่ความเป็นกฤษฎีกา ผมไม่สนใจตัวละครเลย หน่วยงานที่ถามา ผมไม่ต้องสนใจว่าเป็นใคร เขาถามาในฐานะของหน่วย ร่างกฎหมายก็ไม่ใช่ส่วนตัวของใคร เป็นของหน่วย ของกระทรวง ผมว่าความกังวลในเรื่องการดูความเป็นมนุษย์ ทำงานด้วยกันได้ไหม มีฐานะความสัมพันธ์ กับเราอย่างไร ในฐานะคนบติต้องคิดเยอะ แต่ในความเป็นกรรมการกฤษฎีกาไม่ต้องคิดเลย เพราะว่าเรา ตอบแบบตรงไปตรงมา มีงานสองอย่าง ตรวจร่างกฎหมายเราก็กักตามเนื้อผ้า ให้ความเห็นทางกฎหมาย เราเป็นฝ่ายข้างมากข้างน้อยก็ไม่ว่ากัน กรรมการก็อยู่ด้วยกันอย่างถ้อยถ้อยอาศัย กรรมการมีอยู่ด้วยกัน 140 คน แบ่งเป็น 14 คณะ คณะละ 10 คน ก็อยู่กันมาแต่ก่อนแต่ออก ในกฤษฎีกา ไม่ต้องห่วงเรื่องความเห็นแก่หน้าผู้ใด เรื่องที่เข้าสู่การพิจารณาเป็นไปตามเนื้อผ้าทั้งสิ้น มาจากหน่วยงาน กระทรวง ทบวง กรม ทั้งหลาย ในระหว่างกรรมการด้วยกันก็ถ้อยถ้อยอาศัยกัน ไม่มีปัญหา ทำงานด้วยกันได้ ให้ความเห็นแล้วก็จบกัน

ผมจะเล่าให้ท่านฟังเป็นเกร็ด ที่กฤษฎีกาเขานั่งกันตามพรรษา เริ่มแรกผมเป็นเด็กน้อย หอยสังข์จะนั่งปลายแถว ผมเป็นกรรมการเมื่อปี พ.ศ. 2540 และได้เลื่อนไปเรื่อย ๆ ตามเวลาที่ผ่านไป ตอนนี้เป็นรองประธานแล้ว ประธานคือ ท่านเกษม สุวรรณกุล อายุ 90 ปีกว่า ตอนที่ท่านไม่ได้ทำงาน ผมก็ว่าราชการแทน เป็นประธาน คณะที่ 8 ดูแลเรื่องกฎหมายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา ฟังดูแล้ว ใช่ว่าผมใหม่ละ ขาดแค่กีฬาแหละที่ผมไม่ได้ไปเล่นกับใคร (หัวเราะ) ที่เหลือก็ไม่พ้นไปจากที่เรารู้หกร (ยิ้ม)

ข้อที่ 2 เรื่องงานในทางปฏิบัตินั้น เมื่อไปอยู่กระทรวง ทบวง กรม ตั้งแต่รองปลัด กระทรวงยุติธรรม สภาการศึกษา ปลัดสำนักนายกฯ ผมไม่พูดตำแหน่งสุดท้าย คือ ที่ปรึกษาสำนักนายกฯ

นั่งไปก็ไม่มีการทำงาน นั่งตบยุงเฉย ๆ (หัวเราะ) ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ขึ้นก็ยิ่งใกล้ชิดกับวงการการเมืองมากขึ้น ยิ่งถ้าเป็นเบอร์หนึ่งเลย เช่น เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติก็ดี ปลัดสำนักนายกฯ ก็ดี เป็นข้อต่อระหว่างการเมืองกับฝ่ายประจำ ตรงนี้เราต้องสร้างดุลยภาพให้ดีขึ้น ไปตามการเมืองหมดเสียหลักของราชการประจำ ผิดกฎหมาย ผมก็ไม่เอาด้วยนะ ผมยกตัวอย่างหนึ่ง เป็นเลขาธิการสภาการศึกษา มีรัฐมนตรีท่านหนึ่งรับหน้าที่ใหม่ ๆ เชิญหัวหน้าหน่วยมาบอกว่า “การแก้หนี้ครูเป็นเรื่องใหญ่ ต้องปลดหนี้ครู” พูดถึงตรงนี้เราจะเห็นว่าเรื่องหนี้ครูเป็นเรื่องที่ทุกคนพูดกันมาทุกยุคสมัย (หัวเราะ) ตอนนั้นผมถามท่านว่า จะเอาเงินที่ไหนไปใช้ให้ครูปลดหนี้ ท่านบอกว่าจะเอาเงินของมหาวิทยาลัย เงินสหกรณ์ฯ ทั้งหลายมาใช้ เราฟังแล้วก็สะดุ้ง แต่ผมก็จะยกขึ้นกดไม้ค้อนนั้นไม่ได้ รัฐมนตรีก็เกลียดผมตายเลยสิ ก็ให้ท่านพูดไป แต่สักพักพอเข้าไปในห้องน้ำ รอท่านพักก่อนแถลงข่าว ผมขออนุญาตพบท่าน ผมบอกท่านว่า สหกรณ์ออมทรัพย์ของข้าราชการเป็นนิติบุคคลที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัย ดังนั้น จะไปสั่งให้เขาเอาเงินมาปลดหนี้ครูไม่ได้ ผมถือว่าเป็นข้าราชการประจำมีหน้าที่ต้องให้ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายที่ถูกต้องกับฝ่ายนโยบาย แล้วอย่าให้เสียหน้าด้วย ต้องพูดส่วนตัวกลับหลัง กลายเป็นว่ารัฐมนตรีท่านนี้ท่านไว้วางใจผมมากในเวลาต่อมา

สมัยนี้เราชอบพูดออกไมค์กันครับ

ผมคิดว่าไม่ได้ หลาย ๆ อย่างไม่ใช่เรื่องจะไปพูดกันอย่างนั้น อย่างผมเป็นปลัดสำนักนายกฯ ก่อนหน้านั้นทะเลาะกันมาหลายกีฬาสี และมีมติคณะรัฐมนตรีว่าให้มีคณะกรรมการชุดหนึ่งที่จะให้จ่ายเงินเยียวยาให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งแปลว่าจ่ายให้ทั้งสองฝ่าย มีหลักเกณฑ์ว่าป่วยอย่างนั้น แขนขาพิการ เหตุการณ์สัมพันธ์ใกล้ชิดกันอย่างนี้ จะให้เงินชดเชยอย่างไร คณะกรรมการก็มาจากหลายหน่วยงาน ศาล อัยการ สาธารณสุข กฎศีกา ผมนั่งเป็นประธาน มาจากสำนักนายกฯ ผมบอกกรรมการที่เป็นเพื่อนข้าราชการประจำด้วยกันว่า “ท่านทั้งหลาย จงให้ความเห็นโดยสุจริตตามหลักเกณฑ์ อย่าทำอะไรนอกหลักเกณฑ์ รัฐบาลมาแล้วก็ไป เดี่ยวเราจะเดือดร้อน” เราก็ทำตามหลักเกณฑ์ บางเรื่องเราก็ไม่ให้ สักไหนก็ตาม แต่ถ้ามีฝ่ายการเมืองบอกว่า “ให้รายนี้เถอะ” ผมก็ต้องบอกนอกรอบว่า “ผมเห็นใจ แต่ต้องขอความเห็นใจผมบ้างเหมือนกัน เพื่อนข้าราชการผม เราทุกคนเขามีความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายมาจากสังกัดเขา เขาก็ทำอะไรนอกกรอบไม่ได้หรอก ผมพยายามดูเต็มที่แล้ว รายนี้ไม่ได้จริง ๆ ขาดคุณสมบัติข้อนี้ หลักฐานมันมาทางนี้แล้ว ผมทำอย่างอื่นไม่ได้แล้ว คงไม่มีสิทธิ ถ้านักการเมืองจะช่วยกัน ก็ช่วยในส่วนนั้น แต่กรรมการชุดผมเห็นที่จะไปไม่ไหวหรอก”

ผมคิดว่าพูดแบบตรงไปตรงมาดีกว่านะ ดีกว่าให้ไปโดยที่เขาไม่มีสิทธิ พอปฏิวัติเราไม่ต้องได้รับผลกระทบติดคุกกันทุกคนหรือ หรือไม่ให้แต่ไม่ไปอธิบายกับต้นทาง ไม่ให้เฉย ๆ ผมว่าไม่ให้ก็ได้ แต่ต้องอธิบายฝ่ายการเมืองว่า ทำไมถึงไม่ให้ นี่คือหลักที่ผมทำมา คือ ถ้าผิดกฎหมายก็ทำไม่ได้ แต่ความเหมาะสมทางการเมือง ฝ่ายการเมืองรับผิดชอบ ฝ่ายข้าราชการประจำผมทำได้ตามกรอบ และต้องปกป้องทุกคนที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผมรักษากติกาเหล่านั้น ผมเองก็ปกป้องฝ่ายการเมืองด้วย

ตอนเขามาเชิญทำข้าราชการประจำ/การเมือง อาจารย์บางท่านกังวลว่าการเป็นอาจารย์มีเสรีภาพทางวิชาการ มีความบริสุทธิ์ ซึ่งถ้าไปทำงานการเมืองคุณค่าเหล่านี้ที่สะสมมาก็อาจจะแปดเปื้อนได้ อาจารย์กังวลเรื่องนี้หรือไม่ อย่างไร ครับ ?

ชีวิตของผมค่อยเป็นค่อยไป ถ้าผมย้ายจากจุฬาฯ มาเป็นปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเลย อาจจะมีข้อกังวลเยอะมากเลย แต่ย้ายไปเป็นรองปลัดกระทรวงยุติธรรม งานมันใกล้เคียงกันมากเลยนะ เป็นสายงานกฎหมาย ตอนนั้นเป็นคนบดยังไม่ครบวาระ เป็นไป 2 ปีครึ่ง จังหวะเวลาต้องตัดสินใจตอนนั้น งานนี้เป็นงานสายงานกฎหมาย ตำแหน่งที่ไปคือรองปลัดกระทรวงยุติธรรมฝ่ายวิชาการด้วย ผมว่าผมตอบตัวเองและคนทั้งหลายได้ว่าลักษณะงานเชื่อมถึงกันนะ ให้ความเห็นกฎหมาย ยกร่างกฎหมาย กรมคุ้มครองสิทธิ DSI นิติวิทยาศาสตร์ ผมเป็นคนร่างกฎหมายทั้งสิ้น ลำพังกระทรวงในเวลานั้นบุคลากรไม่พอ เพราะคนไปศาลกันหมดเลย ผมก็มาช่วยทำในส่วนนี้ได้

ในขณะเดียวกัน ผมยังเก็บงานสอนหนังสือเอาไว้ ทุก ๆ ตำแหน่งที่ผ่านมาที่ผมไปรับนั้น ผมยังสอนหนังสือนะ แล้วผมจึงต้องระมัดระวังตัวเองว่า ผมก็ต้องสอนหนังสือด้วยความจริงด้วย เป็นเกราะหรือเป็นกรอบให้ผมต้องเดินว่า “ผมพูดอย่างไรในชั้นเรียนผม ผมก็ต้องทำอย่างนั้นในสิ่งที่ผมทำในห้องทำงานผม” วันแรกที่ทำงานที่กระทรวง ปลัดกระทรวงวันนั้น คือ คุณสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พี่บัณฑิต แนะนำผมไป ท่านปลัดฯ บอกท่านเองว่า “คิดจะชวนอาจารย์จากจุฬาฯ มาอยู่กระทรวงยุติธรรมมาสักพักแล้วแหละ บอกว่าอยากให้ช่วยขับเคลื่อนในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อตรงนี้ได้ แต่ก็เกรงใจไม่กล้าเชิญ อาจารย์นี่ก็ยังผมก็ไม่รู้ว่าอาจารย์อาจจะมียะไรหลาย ๆ อย่างที่เป็นห่วงที่จุฬาฯ ก็ได้ แต่มาแล้ว อาจารย์สนใจมาทำงานด้วยกัน ผมไม่ใช่คนเก่ง แต่มีคนเก่งหลายคนมาช่วย ได้อาจารย์มาช่วยอีกแรงก็ดี” ผมก็ขอบคุณที่ท่านปลัดฯ เอื้อเฟื้อนึกถึงผมแบบนี้ ผมเองไม่เคยอยู่กระทรวง ทบวง กรม อยู่มหาวิทยาลัยอิสระเหลือเกิน ผมไม่รู้จักทำได้ไหม ผมขอไว้ก่อนนี้ก่อน ไม่ขอพร แต่ขอไว้ว่า “เมื่อไหร่ที่ผมอยู่แล้วไม่สบายใจ ผมขออนุญาตกลับจุฬาฯ นะครับ ผมเชื่อว่าจุฬาฯ พร้อมจะรับผมกลับอยู่เสมอ” ท่านปลัดฯ ก็บอกว่าแล้วแต่อาจารย์ก็แล้วกัน (หัวเราะ)

พอผมมีเงื่อนไข มีความเข้าใจตัวเองแบบนี้ ผมจึงไม่จำเป็นต้องเดินออกไปนอกหลักการ

ช่วงที่อาจารย์เกี่ยวข้องกับการเมือง มีอุปสรรค ความท้าทาย หรือปัญหาให้อาจารย์แก้ไขจัดการ หรือไม่ อย่างไร ?

คำว่า การเมือง สำหรับผมเป็นคำกลาง ๆ นะ ไม่ได้แปลว่าดีว่าชั่ว การเมืองที่เป็นความปรารถนาดี เป็นเป้าหมายที่อยากจะให้บ้านเมืองแก้ไขเปลี่ยนแปลงเป็นของปกติ ในขณะเดียวกัน ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเมืองของบางคน บางช่วงเวลา ก็อาจจะมีประโยชน์ส่วนตัวผสมปนเจืออยู่ในนั้นด้วยธรรมดา สำหรับผมที่เป็นข้าราชการประจำ ก็อย่าไปด่วนตั้งข้อรังเกียจเด็ดฉันทน์ หรือไปรักหรือเกลียดใครมากเป็นพิเศษ อยู่เฉย ๆ เอาไว้ ผมก็รักษาความเป็น “มืออาชีพ” ของเรา

ผมยกตัวอย่าง ในเวลาท่านนายกฯ ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ยุบสภาแล้ว เดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 มีการเลือกตั้งที่ไม่สำเร็จในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 สถานการณ์เดินไปจนถึงการรัฐประหาร ผมเป็นข้าราชการประจำตำแหน่งสำคัญ คือ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผมคิดว่าท่ามกลางความเห็นแตกต่างทางการเมืองเวลานั้น ข้าราชการประจำเป็นตำแหน่งที่สำคัญ ผมเลยต้องอยู่หนึ่ง “ไม่ทำอะไรมากหรือน้อยไปกว่าที่ควรจะทำ” เพราะฉะนั้น ผมก็รักษากติกาของผม อย่างน้อยปลัดสำนักนายกฯ ยังต้องทำได้ อยู่เนะ งานประจำยังเดินอยู่เนะ กรมกองต่าง ๆ เขามีปัญหาอะไร ผมต้องพบเขา ต้องทำงานกับเขา ต้องให้งานเดินได้

ถอยไปเกือบ 10 ปี แล้วนะ เรียนตามตรง เวลานั้น คนก็รู้สึกต่าง ๆ ว่าข้าราชการประจำ 2 - 3 คน ที่รับราชการเวลานั้น ถ้าคนเหล่านี้ถอยหรือลาออกเสียได้ อาจจะทำให้รัฐบาลล้มเร็วขึ้น จึงมีเสียงเรียกร้องอยากให้ผมลาออก มีผู้ใหญ่บางท่าน เขียนลง Facebook เป็นจดหมายเปิดผนึกถึงผมเลยนะ ว่าให้ผมลาออก ผมก็ตอบคำถามตัวเองว่า “ผมสนับสนุนรัฐบาลยิ่งลักษณ์จริงหรือ ? ผมทำหน้าที่ปลัดสำนักนายกฯ ถ้าท่านนายกใหม่มาเมื่อไหร่ ผมก็พร้อมที่จะทำหน้าที่ต่อไป” ผมเป็นมืออาชีพนายกฯ คนไหนถามปัญหาข้อกฎหมาย ผมก็จะตอบตามความเห็นผม ท่านเชื่อหรือไม่ก็แล้วแต่ท่าน ผมจึงยืนยันว่าตั้งแต่ต้นจนถึงบัดนี้ ผมถึงยังไม่มีคดี (หัวเราะ) ยืนอยู่บนกฎหมาย ให้ความเห็นไป ใครจะเชื่อหรือไม่ก็แล้วแต่

รัฐบาลยิ่งลักษณ์เคยให้ผมเป็นประธานการบริหารจัดการการประมูลการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ ผมเกิดมาทำงานเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ไม่เคยประมูลอะไรเลย ผมเป็นประธาน ผมบอกทุกคนว่า “งานนี้เป็นงานนโยบายการเมือง เรื่องควรจะใช้เงิน 3 แสนล้านบาท หรือไม่ จะบูรณาการ จัดการน้ำแบบใหญ่โตทั้งประเทศหรือไม่ เป็นเรื่องนโยบาย ไม่เกี่ยวกับผม แต่การจัดซื้อจัดจ้าง การคัดเลือกทั้งหมดต้องถูกต้องตามกฎหมาย รายงานการประชุมต้องครบถ้วน หากเอกสารการประชุมทำไม่ครบถ้วน ไม่สามารถอธิบายได้ เราจะถูกฟ้องทั้งคณะ ดังนั้น ผู้แทนส่วนราชการทั้งหลาย ช่วยกันทำให้ถูกต้องด้วยนะ” ผมว่านี่คือ ผมนิยามผมเป็น “นักกฎหมายมืออาชีพที่อยู่ในราชการประจำ” บังเอิญตำแหน่งผมอยู่ในข้อต่อระหว่างการเมืองกับข้าราชการประจำ ถ้าเป็นผู้อำนวยการกองก็ไม่เดือดร้อนหรือครับ ฟังแค่ปลัดฯ ก็พอ แต่เป็นปลัดฯ ต้องฟังรัฐมนตรีด้วยนี่สิ (หัวเราะ)

ภาพประกอบที่ 10 :

ภาพอาจารย์สมัยรัชการตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธงทอง จันทรางศุ

อาจารย์ทำงานหลายบทบาทต่างกัน อาจารย์มีหลักคิดอะไรในการบริหารชีวิตให้ประสบความสำเร็จครับ ?

ผมว่าเรามี 1 วัน เท่ากัน ต้องใช้เวลาส่วนตัว นอนกิน อยู่ การบริหารเวลาเป็นเรื่องสำคัญ หลักมี 3 อย่าง

1) ตรงต่อเวลา คือ นัดอะไรกับทำอะไรก็ต้องพยายามอย่างเต็มที่ที่จะทำสิ่งนั้น พอตรงต่อเวลาทุกอย่างก็จะลื่นไหลตามกำหนด ไม่ผิดเวลา ทำให้คนอื่นสะดวกด้วยในการทำงานกับเรา อย่างท่านนัดผมวันนี้ 13.30 น. ผมก็ต้องเตรียมตัว อาจจะมีบางอย่างที่ควบคุมไม่ได้ แต่อย่าให้มันเกิดจากภายในตัวเอง เช่น เราตื่นสาย ชี้แจงไป มันไม่สวยงาม เราต้องซื้อตรงกับตัวเองก่อน

2) ผมคิดว่า ใช้เวลาให้เหมาะกับเนื้องาน งานบางอย่างต้องใช้เวลามาก ก็จัดสรรเวลาให้มาก ต้องเขียนหนังสือ เขียนอะไร เช่น เขียนลงมติชน ไม่ใช่งานประณีต ผมไม่ได้ขอตำแหน่งทางวิชาการ ไม่ได้สร้างวรรณกรรม มีแค่เสนอประเด็นความคิด 1 ชั่วโมงก็พอ ไม่ควรเกินนั้น แต่ถ้าจะเขียนลงวารสารวิชาการ ศาลปกครอง ต้องค้น สอบทาน กระบวนการที่ยาวกว่านั้น ก็ต้องจัดสรรเวลาให้เหมาะกับเนื้องาน

3) พอแก่แล้ว ผมควบคุมเวลาได้ดีขึ้น เพราะไม่ค่อยเกรงใจใคร (หัวเราะ) เป็นประธานที่ประชุม ผมมีเวลาชั่วโมงครึ่ง ประชุมต้องจบ ให้กรรมการได้พูด แต่อย่าตามใจมาก พายเรือในอ่างไม่ดี เป็นประธานก็ต้องใจแข็งแต่สุภาพ ใช้อารมณ์ขันเข้าช่วยในการแก้ปัญหา

รับทราบครับ พวกผมสัญญาว่าจะไม่เกิน 4 โมง เย็นครับ (ทีมงานหัวเราะ)

(อาจารย์หัวเราะ)

ถ้าต้องเลือกว่างานไหนที่อาจารย์ภูมิใจที่สุดครับ ?

การเป็นครู เพียงแต่เราต้องยอมรับว่า วัยของเราที่ลดน้อยถอยลง เราต้องเปลี่ยนบทบาท เช่นเดิมเราเป็นเจ้าของวิชาสอนภาคการศึกษาละ 14 - 16 ครั้ง ได้เลย เดียวนี้ต้องให้น้องเรามีโอกาส อาจารย์รุ่นหลังที่เขาเติบโตมา ก็ต้องให้เขาเป็นเจ้าของวิชา เขาต้องเขียนตำรา เขามีกรณีศึกษาใหม่ ๆ เขามีมุมมองใหม่ ๆ เราอย่าไปเป็นเจ้าของวิชาตลอดไป เรามีประสบการณ์ต่างหากที่ยากจะเล่า บางวิชาผมก็ลดลงมา เหลือเพียงแค่ 1 ใน 4 เพื่อที่จะรักษาความเป็นเจ้าของวิชาไว้ เพราะว่าคณะยังอาจจะอยากให้ผมมีชื่อแฉวนเป็นเจ้าของวิชา เหมือนร้านขายยาที่มีเภสัชกรเก่าแก่แฉวนชื่ออยู่ (หัวเราะ) บางวิชาทำแบบนี้สักพักก็ถอยมาเหลือเป็นอาจารย์บรรยายครั้งเดียวพอ พอมีชื่อว่าเป็นครูเป็นศิษย์กัน

เด็ก ๆ ก็คงสนุกกับที่ผมพูดหนึ่งหน และผมก็จะทำให้คุ้มค่ากับเวลาของหนึ่งหนนั้น ผมพยายามบอกลูกศิษย์ว่า ผมสอนกฎหมาย โดยเอาภาษา วัฒนธรรม ศาสนา มารวมกัน มันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ไม่หลุดจากกันเลยนะเรื่องเหล่านี้ เราไม่สามารถที่จะรู้กฎหมายได้โดยลำพังโดยขาดบริบทของสังคม ไม่อย่างนั้นเราก็จะไม่เห็นสิ่งแวดล้อม สังคม ความเชื่อของคน ธรรมเนียมในเวลานั้น โครงสร้างครอบครัว สิ่งเหล่านี้อยู่ด้วยกันหมด

ภาพประกอบที่ 11 :

ภาพอาจารย์ธทองสอนหนังสือที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพประกอบจาก : อาจารย์ธทอง จันทรางศุ

อาจารย์มีอะไรที่อยากจะทำแล้วยังไม่ได้ทำครับ ?

อ้อย ผมมีหนังสือค้างหลายเล่มที่ยังไม่ได้เขียน เช่น อยากจะเขียนประวัติการทำงานของตัวเอง นี่แหละ คงสนุกน่าดูเลย แต่คงต้องพิมพ์ตอนตายแล้ว (หัวเราะ) เพราะอาจจะต้องออกชื่อใครหลาย ๆ คน ในที่นั้นด้วยให้ปรากฏว่าเป็นอย่างไร ประสบการณ์ที่ผ่านมาก็เป็นประสบการณ์ของข้าราชการคนหนึ่ง แต่เมื่อได้ถูกบันทึกไว้ เรื่องดังกล่าวอาจจะมีประโยชน์ในแง่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ เป็นแบบอย่าง เป็นนิทาน สำหรับข้าราชการคนอื่นที่จะเดินตามมาในวันข้างหน้า เราจะได้รู้ด้วยว่า ข้าราชการยุคสมัยหนึ่ง พบและผ่านอะไรมาแล้วบ้าง

ส่วนที่ 3 ทศนะต่อกฎหมายมหาชน ศาลปกครอง และสถานการณ์บ้านเมือง ในปัจจุบันของอาจารย์ธทอง

คำถามส่วนสุดท้ายนะครับอาจารย์ เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนครับ อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า ในฐานะที่อาจารย์เป็นนักกฎหมายมหาชน ?

ผมอยากขึ้นต้นแบบนี้ ก่อนที่คุณจะถาม ผมขอพูดเสียก่อน วันที่หลายท่านกรุณานึกถึงผมว่าเป็นนักกฎหมายมหาชน ผมขอบพระคุณ แต่ไม่ได้เต็มอกเต็มใจจะน้อมรับคำนิยามนั้นเท่าไร ผมรู้สึก ว่า คำว่า “นักกฎหมายมหาชน” ในทางวิชาการแท้ ๆ แล้ว ควรจะมีความลุ่มลึก ในวิชาบางวิชา และหลาย ๆ วิชา มากกว่าผม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักกฎหมายมหาชนที่ศึกษามาจากประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป เป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับสายประเทศที่ผมไปศึกษามา คือ สหรัฐอเมริกา เราไม่มีคำว่า “นักกฎหมายมหาชน” โดยเฉพาะเจาะจง

ผมอยากจะปูพื้นแบบนี้ว่า สิ่งที่ทำให้เข้าใจ เข้ามาในการทำงานในแนวทางนี้ หนึ่งคือ จังหวะชีวิต ผมเข้ามหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2516 อย่างว่า เพราะเหตุการณ์เดือนตุลาคมปี พ.ศ. 2516 ได้ปลุกเร้าความรู้สึกของคนหนุ่มสาวในเวลานั้นให้สนใจเรื่องบ้านเมือง การยกร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 ส่งผลยิ่งใหญ่เหลือเกิน อย่างน้อยมรดกตกถึงปัจจุบันนี้ เรื่องชาย - หญิง มีสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้แก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอีก 2 ปี ต่อมา

ครูที่สอนรัฐธรรมนูญผมในเวลานั้น คือ อาจารย์สมภพ โหตระกิตย์ ซึ่งเป็นรองนายกรัฐมนตรี และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมด้วย ผมกลายเป็นนักเรียนปี 1 ที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม มาสอนหนังสือทุกสัปดาห์ เป็นเรื่องทำทนายมากเลยนะ ท่านเป็นรัฐมนตรีมาตั้งแต่สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ถึงรัฐบาลอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบาลจอมพลถนอมฯ ผมอยู่ปี 1 เทอมแรก ผมมีคำถามหลาย ๆ อย่าง ที่รู้สึก ว่า ดูแก่เหลือเกินที่ได้ถามรัฐมนตรี เหมือนได้ตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในห้องเรียน (หัวเราะ) แต่ท่าน ก็ตอบได้ทุกข้อ เรารู้น้อยกว่าท่านตั้งเยอะ คำถามเราเขย กลายเป็นตลกไปเลยแหละ ยังมีมุกหลาย ๆ อย่าง ที่เราไม่เคยคิดมาก่อน

ตอนทำรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 เราก็ฟังการอภิปราย ตอนนั้นถ้อยสารนะ ชั่วโมงกว่า ๆ ก็ไปฟังถึงสภา ทั้งที่ปกติจะฟังการถ่ายทอด คือ ผมเรียนรัฐธรรมนูญด้วยความสนใจแบบนี้ และมีคนหนึ่งเรียนกฎหมายเลือกตั้ง อาจารย์สมภพก็สอน ผมได้คะแนนวิชารัฐธรรมนูญ 93 คะแนน ได้คะแนนวิชากฎหมายเลือกตั้ง 90 คะแนน เป็นที่หนึ่งของชั้นเรียน ก็แปลว่า ผมสนใจ สนุกเหลือเกิน ความรู้ในเรื่องเหล่านี้จากนั้นมาชีวิตก็วนเวียนกับตัวละครที่ได้ออกชื่อไป เช่น อาจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ผมได้คุยกับนายกฯ ตั้งแต่ผมอยู่ปี 4 (ยิ้ม) นั่งทำงานกันทุกเช้าวันอาทิตย์ นอกจากเขียนหนังสือแล้ว ผมอยากจะคุยเรื่องอะไรผมก็คุยได้ อาจารย์อุทิศ มงคลานวิน ที่เป็นประธานรัฐสภา อย่างนี้ สิ่งแวดล้อมได้กล่อมเกลามาให้ผมอยู่ใกล้กับเรื่องเหล่านี้มาก ถึงแม้ว่าวิชาที่ผมเรียนที่เมืองนอกมันจะไม่ใช่วิชาที่อาจจะนิยามว่าเป็นกฎหมายมหาชนโดยแท้ แต่กลับมาผมก็ยังไม่ทอดทิ้งความสนใจเหล่านี้

ต่อมา จังหวะชีวิตมันก็ทำให้ผมได้ใกล้ชิดกฎหมายมหาชนอีก ผมไปร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ขึ้นมา จริง ๆ อาจจะเป็นจังหวะก่อนหน้านี้ก็อีก ผมคิดว่าร่องรอยทั้งหมดมาจากวิกฤติตุลาการ เพราะตอนวิกฤติตอนนั้น มีความเห็นต่างกันในศาลยุติธรรมมาก ทำให้เกิดความคิดเรื่องปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ปฏิรูประบบการบริหารงานบุคคลของศาล อัยการ ในเวลาไล่เลี่ยกัน ผมเป็นคนไปออกความเห็น ความคิดในช่วงเวลานั้นมากพอสมควร เป็นวัยกลางคน ช่วงวิกฤติตุลาการปี พ.ศ. 2535 - 2536 ผมอายุยังไม่ถึง 40 ปีเลย ผมเกิดปี พ.ศ. 2498 เป็นอาจารย์หนุ่มมากเลยในเวลานั้น งานผมทำให้ผมรู้จักผมมากขึ้น และสุดท้ายผมก็ได้ไปอยู่ในการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

ผมมีความสุขกับการทำร่างรัฐธรรมนูญมาก คนอายุ 42 ปี ไปเขียนรัฐธรรมนูญ ทุกอย่างสนุก และทำพายุมากทีเดียวเชียว ผมเรียนรู้ถึงความหลากหลายทางการเมืองได้ชัดว่าคนนี้เขาสนใจมาจากใคร การเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนกัน มาตรฐานต้อง Trade แลกกับมาตรฐานนะ มีหลายอย่างที่เราต้องทำงาน ผมได้ทำงานร่วมกับคุณอนันต์ ปันยารชุน ที่เป็นนายกฯ มาสองรอบแล้ว ทำงานกับคุณอุทัย พิมพ์ใจชน สิ่งเหล่านี้ผมว่าเป็นประสบการณ์ที่หาไม่ได้อีกแล้ว เป็นโอกาสทองในการทำงาน ผมทำงานกับกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ คือ อาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เรารู้จักกันตั้งแต่เด็ก ๆ ท่านเป็นพี่ผมปีเดียว ผมก็สนุกในการทำงาน ได้เก็บเกี่ยวอะไร ๆ มามาก

ถอยไปอีกนิดหนึ่ง เมื่อผมจบจากเมืองนอกมาแล้ว ผมคิดว่าผมเรียนปริญญาโทเมืองนอกมันก็ได้อยู่ แต่ผมอยากเรียนปริญญาโทเมืองไทยสักใบ ผมกลับมาได้ปีหนึ่งก็เรียนปริญญาโทที่จุฬาฯ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ” มีที่ปรึกษาชื่ออาจารย์บวรศักดิ์ (ยิ้ม) กรรมการมีอาจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช อาจารย์วิชญ์ เครืองาม และหลาย ๆ ท่านช่วยกัน ผมคิดว่าเป็นวิทยานิพนธ์เล่มแรก ๆ ที่ทำงานวิชาการเกี่ยวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ตอนนั้นก็ยังเป็นที่อ้างอิงในวงวิชาการอยู่

พอมีประเด็นวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำนองนี้ เช่น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การสืบราชสันตติวงศ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็กรุณาเชิญมาเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์เหล่านี้ เพราะผมศึกษาเรื่องนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ก็ 40 ปีมาแล้ว ในเวลานั้นยังไม่มีใครทำมาก่อน ผมเป็นยุคบุกเบิก

อาจบอกว่าเป็นความรู้ของเรื่องเหล่านี้เป็นวิทยานิพนธ์ปูพื้นในระบบ จากนั้นใครจะไปทำเฉพาะเรื่อง เช่น อภัยโทษ ยุบสภา โดยเฉพาะก็ไปต่อยอด ของผมเป็นเล่มแรกก็ไม่ต้องลึกเท่าไร ยังไม่เคยมีใครวาดภาพใหญ่ขนาดนี้มาก่อน

พักหลังเมื่อทำราชการในหน้าที่ต่าง ๆ ยิ่งพอมายู่ในกระทรวง ทบวง กรม ความที่จะต้องรู้ในกฎหมายมหาชนก็ต้องรู้โดยสภาพ กฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน วันนี้เป็นประธานคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้วย เวลาหน่วยงานราชการไม่ให้ข้อมูลและคนเขาอุทธรณ์ ผมเป็นคนต้องวินิจฉัยว่าจะให้เปิดเผยหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผมต้องอ่านหนังสือมาก ฟังคนอื่นพูด และมีความคิดเป็นของตนเอง หลักสำคัญคือเอาประโยชน์ส่วนรวม ในขณะเดียวกัน ก็ชั่งน้ำหนักตัวแปรตัวอื่นให้ได้พอเหมาะ อายุก็ช่วย เพราะผ่านมาถึงขนาดนี้แล้ว ประสบการณ์ที่เห็นที่ผ่านระบบใหญ่มา ทำให้ผมอยู่ในฐานะที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายมหาชนในหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน

จากประสบการณ์การทำงานของอาจารย์ หลักที่ว่า “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” ความเป็นจริงบริบทบ้านเมืองไทย (โดยเฉพาะในช่วงที่ไม่ได้เป็นประชาธิปไตย) นี้ จะใช้ได้จริงหรือไม่ครับ ?

ยิ่งในเวลาที่บ้านเมืองยังไม่เดินทางเข้าสู่กระแสความเป็นประชาธิปไตยเต็มอ้อม อย่างที่คนทั้งหลายที่อยากให้ เป็น กรรมการชุดที่ผมได้มีโอกาสไปทำงานด้วยยิ่งต้องยืนยันให้มั่นคง ยึดถือหลักว่า “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น”

กรรมการชุดที่ฉันี่ผมทำงานมา 3 ปี และครบวาระแล้วกำลังจะตั้งใหม่อีก เราต้องสร้างความเข้าใจต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนในหน่วยราชการ เขาบกพร่องกันตั้งแต่ต้น เช่น เห็นว่าเอกสารใดประทับตราว่าลับ เขาแปลทันทีว่าให้ดูไม่ได้ แต่จะพบว่าในกฎหมายข้อมูลข่าวสารไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เลย แม้เป็นเอกสารลับแต่ถ้าสิ้นกระแสงงานแล้วก็ต้องเปิด เมื่อไม่มีเงื่อนไขอื่นที่กฎหมายกำหนดว่าห้ามเปิดก็ต้องเปิดเผยได้สิ หน่วยงานหลายหน่วยงานมีคำตอบมาตรฐานโดยไม่พิจารณาเลย คือ SAY NO ไว้ก่อน ผมคิดว่าการสร้างความตระหนักรู้ที่ถูกต้องกับส่วนราชการและหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องที่จำเป็น

พักหลังอาจจะเลยเถิดไปถึงคณะกรรมการวินิจฉัยให้เปิดแล้ว ก็ยังไม่ยอมเปิด คนเขาก็ไปฟ้องศาลปกครอง จนศาลปกครองสูงสุดสั่งให้เปิดแล้ว หน่วยงานนั้นยังไม่เปิดอีก ผมคิดว่าอันนั้นหนักข้อเกินไปนะ เราต้องพูดกันเชิงระบบ เชิงความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบคนอื่น ยิ่งควรจะมีโปร่งใสอย่างยิ่ง ทำคลุมเครือแบบนี้ ยิ่งสร้างความสงสัย ไม่เป็นการดีกับหน่วยงานนั่นเอง

หน่วยงานส่วนใหญ่เขาอ้างเหตุผลอะไรครับในการไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ?

ปกติหน่วยงานมักจะอ้างเรื่องความมั่นคง กรรมการชุดที่ผมนั่งดูโดยละเอียดนะ ไม่ใช่ปล่อยผ่าน เวลาที่หน่วยงานอ้างความมั่นคงหรืออ้างว่ามีความละเอียดอ่อนอื่น ๆ เราดูละเอียดและพร้อมรับฟังกับหน่วยงานด้วย ผมถามว่า “ช่วยอธิบายด้วยว่ามั่นคงยังงัย เสียหายยังงัย ใครจะตายหรือช่วยบอกที” ก็ไม่เคยบอกอะไรได้เลย พูดมาแต่ข้อความแบบมาตรฐานว่ากระทบต่อความมั่นคง

เราถามต่อว่า “อย่างไร” ช่วยอธิบาย ว่าจะทำให้ใครตายหรือ เพราะในกฎหมายเขียนว่าต้องสำคัญมาก ถึงขนาดจะทำให้ใครตายได้เลยนะ แต่เวลาหน่วยงานมาชี้แจงก็ไม่มีใครชี้แจงได้สักอย่าง

เราเรียกร้องให้ปกครองบ้านเมืองตามหลัก “นิติธรรม” คือ ต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง อาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวอย่างไรครับ ?

การจำกัดกรอบความคิดว่าทุกคนต้องทำตามกฎหมายและนั่นคือสิ่งที่ถูกต้อง ดูจะเป็น การมองสั้นเกินไป เพราะว่าไม่ได้ดูลึกหรือย้อนกลับไ้ว่ากฎหมายนั้นมาจากที่ไหน การที่เราบอกว่า กฎหมายควรจะเป็นที่เคารพของคนที่ประเทศ คนทั้งหลายต้องยึดถือต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎหมายนั้น ต้องอยู่บนเงื่อนไขสองอย่าง สำหรับผม คือ

1. กฎหมายนั้นออกมาด้วยการมีส่วนร่วมหรือมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับประชาชน
2. เนื้อหาของกฎหมายนั้นต้องมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ถ้ากฎหมายฉบับใด เรื่องใด ออกมาโดยชาวบ้านมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ถูกต้องตามกระบวนการ มีเนื้อหาที่มุ่งเอาประโยชน์ชาวบ้านด้วย ผมว่าทุกคนก็ควรจะรับไว้ว่าเป็นกฎหมายของเรา และวันหนึ่ง เมื่อถึงเวลากฎหมายนั้นจะเปลี่ยนแปลงยังไง เขาก็เปลี่ยนได้ไม่เดือดร้อนอะไร พูดยกกลับกันในทางตรงกันข้าม ถ้ากฎหมายใด เขียนโดยอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของบุคคลหรือคณะบุคคลใด โดยข้อรายละเอียด ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตัวเองหรือของสาธารณะ แต่เป็นไปเพื่อหวังกันอำนาจ เพื่อเสถียรภาพของตนเอง ผมว่าการที่บอกให้คนเคารพกฎหมายแบบนี้ และเมื่อมีคนไม่เชื่อฟังกฎหมาย มีคนทำผิดกฎหมายเหล่านั้น เราก็ต้องคิดให้มากกว่า การเคารพกฎหมายนั้นถูกต้อง ยุติธรรมเพียงใด แค่นั้น หรือไม่

เราอาจพูดถึงโจทย์ที่เราพูดถึงกันตอนขึ้นปี 1 นะ เรื่องกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายแบบเมื่อกี้คือกฎหมายบ้านเมืองก็อาจจะว่าได้ แต่เป็นกฎหมายที่ปราศจากความเป็นกฎหมาย ธรรมชาติโดยสิ้นเชิง ในช่วงเวลาที่เรามาหลายปี จะเห็นคำสั่งหรือกฎหมายที่ออกโดยคณะรัฐประหาร เช่น ห้ามชุมนุมและคนไปชุมนุมก็ถูกจับไป สิ่งเหล่านี้ทำลายนักกฎหมายว่าเราควรจะมีทำอย่างไร กับกฎหมายเหล่านั้น และการทำเช่นนั้นเป็นความชั่วจริงหรือ ผิดจริงหรือ ผิดที่ออกกฎหมาย หรือไม่ทำตาม กฎหมายที่เขาออกมาแบบผิด ๆ

ถ้ากฎหมายออกมาอย่างไม่เป็นธรรม นักกฎหมายหรือประชาชนควรมีทำอย่างไรต่อกฎหมาย เหล่านั้น การต่อต้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมครับ ?

เรื่องทำนองเดียวกันนี้ ในหลวงรัชกาลที่ 9 เคยมีพระราชดำรัสในหลายวาระว่าเป็นหน้าที่ ของนักกฎหมาย ที่จะต้องทำ 2 อย่าง ถ้าความทรงจำผมไม่ผิดนะ

1. ถ้ากฎหมายออกมาอย่างไม่เป็นธรรม ก็ต้องใช้สติความกฎหมายนั้นนั้นแหละ ไปในทางที่บรรเทาความเสียหายให้มากที่สุด สมมุติเราจะบอกว่า ควรจะให้ประกันตัวหรือไม่ ถ้าผมพบ กรณีแบบนี้และมีหน้าที่วินิจฉัย การให้ประกันหรือปล่อยชั่วคราวก็เป็นการบรรเทาความเสียหายแล้ว

ถึงแม้สุดท้ายผมอาจจะวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นผิด แต่ผมก็มองว่าความหลากหลายของการใช้มาตรการลงโทษก็มีความเป็นไปได้ ที่ลงโทษเบา การรอกการลงโทษ ใช้มาตรการอื่นในการคุมประพฤติ นี่คือความหมายที่ผมแปลความเอาเอง คุณเป็นนักกฎหมายจะบอกว่าเขาไม่ผิดไม่ได้หรอก เพราะถ้าบ้านเมืองเราถือระบบแบบนี้ นักกฎหมายที่ต้องเกี่ยวข้องกับคดีโดยเฉพาะก็ต้องบรรเทาความเสียหายให้น้อยที่สุด

2. ถ้ากฎหมายออกมาอย่างไม่เป็นธรรม นักกฎหมายหม่มากก็ต้องพูด พูดว่าสิ่งนั้นผิด และควรแก้ไข ไม่ใช่หนึ่งนึ่งกันทั้งประเทศ นึ่งเฉยสยบยอม ไม่มีใครพูดอะไรเลย จริงอยู่ว่าการนึ่งนึ่งไม่ใช่ความผิด แต่การนึ่งนึ่งก็ไม่ใช่การทำความถูกต้องเหมือนกัน ในระยะยาวเราอาจจะพูดเรื่องนี้กัน แม้ตอนนี้จะยังมองไม่เห็นในอนาคตอันใกล้ คือ การเปลี่ยนแนวคิดในทางกฎหมายมหาชน โดยการบอกว่า “ผู้ที่ยึดอำนาจด้วยวิถีทางนอกรัฐธรรมนูญ ไม่ใช่รัฐธรรมนูญ” เรื่องนี้เคยมีข้ออภิปรายนี้ในศาลฎีกามาแล้ว บางยุคบางสมัย ผมคิดว่าเรื่องนี้น่าจะถึงเวลาแล้วที่บ้านเมืองต้องคิดอย่างจริงจัง

ยังอยู่ในเรื่องการปกครองโดยกฎหมายนะครับ อาจารย์เห็นอย่างไรที่รัฐไทยนำหลัก “โลกวิสัย” มายุติข้อพิพาทในคณะสงฆ์ เช่น ในศาลปกครอง มีความเหมาะสมหรือไม่ ? ศาสนาก็ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของบ้านเมืองตามกฎหมายเหมือนกัน ?

ในโลกนี้มีแนวคิดที่แตกต่างกัน หลายประเทศโดยภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มีความพยายามแยกรัฐออกจากศาสนาโดยเด็ดขาด ว่ากันโดยย่อเพราะเขาเคยเห็นประสบการณ์ที่ศาสนาครอบงำรัฐ เช่น ในยุโรป คริสตจักรโรมันคาทอลิกยิ่งใหญ่เหลือเกิน แล้วสุดท้ายก็มีคนได้รับความเดือดร้อน เช่น กรณีคนนอกรีต หรือคนที่นับถือศาสนาอื่นต้องหลบหนี ถูกฆ่าตาย เมื่อเขาไปอยู่ในดินแดนใหม่ได้ ที่อเมริกาจึงแยกรัฐกับศาสนาอย่างชัดเจน แต่ในขณะที่ประเทศไทยของเรา เราก็ไม่เคยมีประสบการณ์ประวัติศาสตร์แบบเดียวกัน ตรงกันข้ามรัฐ พุทธจักร กับราชอาณาจักร หรือเรียกอาณาจักรเฉย ๆ ก็ได้ ก็มีความเกี่ยวข้องกันมาโดยตลอด

สิ่งนี้ก็วิจารณ์ได้นะ ผมคิดว่าเป็นคำถามเชิงทฤษฎีว่า คุณชอบหรือไม่ชอบ มันไม่ได้สมบูรณ์แบบว่าดีหรือเสีย 100% แต่เราอยู่แบบนี้มา 800 ปีแล้ว และระบบก็ไม่ได้อยู่นิ่งด้วยนะ วิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้มแล้วหลายยุคสมัย มีเพิ่มลดบทบาทต่าง ๆ ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องดูเฉพาะกรณีของประเทศไทย ผมอาจจะพูดกล่าวโดยรวมก่อน อาจจะไม่ลงลึกในรายละเอียด บางอย่างผมเห็นว่าเป็นทางเดินที่เหมาะสม แต่บางอย่างก็อาจจะต้องทบทวนเหมือนกัน โดยเฉพาะคำถามคือ กรณีที่พระสงฆ์มีคดีความ

เรื่องที่ผ่านมาน่าจะมีการจับเข้าคุ้ยกันสักที ว่าความเชื่อมโยงระหว่างการบริหารคณะสงฆ์กับบทบาทของบ้านเมืองในการปลดปล่อยคดีความทั้งหลายควรจะทำอย่างไร ผมคิดว่าปัจจุบันมีความคลุมเครือไม่ชัดเจนมากพอสมควร หลาย ๆ อย่างเป็นความเห็นส่วนตัว ผมคิดว่าน่าจะต้องทำให้จริงจัง เช่น บทบาทของการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 แต่เดิมคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ออกเงินเอง บริหารเอง แต่ว่าข้อจำกัดก็มีอยู่มาก

ในขณะเดียวกัน คณะสงฆ์ก็ต้องแบกรับการศึกษาของเด็กจำนวนมากที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เพราะว่าไม่มีปัญญาไปเข้าโรงเรียนปกติได้ ต้องบวชเณรแล้วไปอยู่ตามวัด ตรงนี้ก็เป็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรบ้านเรา

ผมไม่อาจปฏิเสธภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ได้ แต่ก็ควรจะมีการทบทวนในเรื่องที่มีประเด็นความไม่ชัดเจน หรือได้อภิปรายกันโดยละเอียดว่าควรจะปรับปรุงหรือไม่ หลายครั้งที่ผ่านมา แค่การสักพระใครจะสัก สักอย่างไร ? แค่นี้ก็เวียนศีรษะมากพอสมควรแล้ว เพราะว่าจะเอากฎหมายบ้านเมืองอย่างเดียวโดยไม่เหลียวดูพระธรรมวินัยได้หรือไม่ เพราะการขาดจากการเป็นพระภิกษุนี้ มีธรรมวินัยกำกับอยู่ด้วยนะ ใช้แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพียงอย่างเดียวจะรอดหรือ

ศาลปกครองมีประเด็นพิพาทเกี่ยวกับอำนาจปกครองคณะสงฆ์ เรื่องวินัย การแต่งตั้ง ก็มีการฟ้องไปที่ศาลปกครอง และศาลปกครองบอกไม่รับ บอกว่าเป็นข้อยกเว้น ทั้งที่ก็ไม่ได้มีกฎหมายเขียนเอาไว้ชัดเจน กรณีนี้ก็ยังมีข้อเรียกร้องเช่นกันว่า ถ้าไม่มีใครไปตรวจสอบเลย แล้วถ้าพระท่าน ด้วยความเคารพนะครับ ใช้อำนาจโดยไม่ชอบ แบบนี้ ใครจะเข้ามาคุ้มครองพระด้วยกัน เช่น ไม่มีการรับฟังตามหลักทั่วไปในการใช้อำนาจปกครอง ?

โดยวัฒนธรรม คณะสงฆ์อยู่ในฐานะที่ต้องเคารพกราบไหว้ เป็นที่ศรัทธา ถ้าคำถามโดยเฉพาะเจาะจง ผมว่าการให้ฆราวาส ไม่ว่าจะในนามของศาลใดก็แล้วแต่ ไปเป็นคน review ทบทวนการใช้อำนาจของคณะสงฆ์นั้น ผมว่าก็คงมีข้อขัดข้องด้วยความละเอียดอ่อนที่ต้องดูแลโดยรอบคอบ ถ้าหากว่าให้ดังาม จะเป็นไปได้หรือไม่ ที่คณะสงฆ์จะจัดให้มีกระบวนการในการที่จะทบทวน การดูแลความถูกต้องตรงตามทั้งพระธรรมวินัยด้วย ตรงทั้งตามกระบวนการในการใช้อำนาจของคณะสงฆ์ และเป็นที่สบายใจของผู้เกี่ยวข้อง ถ้าทำได้เอง ทุกคนคงอนุโมทนาสาธุ

หรือต้องให้ฆราวาสแก้กฎหมายโดยการปรึกษากับพระครับ ?

ก็ต้องถามพระ ซึ่งเขาก็จะมาหาที่ปรึกษามหาเถรสมาคมฯ ก่อนอยู่ดี (หัวเราะ)

พูดถึงศาลปกครองแล้ว อยากทราบมุมมองของอาจารย์ต่อการทำงานของศาลปกครอง ?

ผมไม่ได้ตามโดยละเอียดใกล้ชิดขนาดนั้น ผมตามดูห่าง ๆ ผมคิดว่า ศาลปกครองแม้จะตั้งมาใช้เวลานานเป็นสิบปีแล้วก็ตาม แต่ว่าความนิ่งของแนวศาลปกครองยังไม่นิ่งพอสำหรับคนที่อยู่ในระบบราชการ ผมอยู่ในระบบราชการ ผมอยากจะเหลียวมองด้วยความมั่นใจว่าเรื่องแบบนี้ต้องทำแบบนี้จะได้จำไปแบบนี้ ต่างจากศาลยุติธรรมที่เขายู่อมานาน และอาจคาดหมายได้ว่าศาลตัดสินว่าอย่างไร ผมเห็นได้จากศาลยุติธรรมมากกว่าศาลปกครอง ถ้าไม่โกรธกันจะพูดความจริงแบบนี้

ศาลปกครองมีบทบาทหลักในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย แต่อย่างที่อาจารย์บอกว่ากฎหมายมันแยกกับบริบทสังคมออกจากกันไม่ได้ อาจารย์เห็นว่าศาลปกครองควรจะนำหลักอื่น ๆ ที่ไม่ใช่หลักกฎหมาย เช่น หลักรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มาพิจารณาประกอบด้วย ได้หรือไม่ครับ ?

ผมคิดว่า อาจจะเพราะอายุมากขึ้น ลำพังการดูแค่กฎหมายตัวเดียว อาจจะมองสาระของคดีได้ไม่รอบด้าน ต้องดูมิติอื่นประกอบด้วย แต่ต้องอย่าข้ามกฎหมาย เหมือนที่เราพูดเรื่องการตีความตามตัวอักษรกับการตีความตามเจตนารมณ์ ผมบอกต้องใช้สองอย่างคู่กันนะ ผมอธิบายลูกศิษย์เสมอว่า ถ้าเราเห็นว่าเจตนารมณ์เป็นแบบนี้ แต่ตัวอักษรดูยังงี้ก็ไปไม่ถึง ก็ไปไม่ได้

ในขณะเดียวกัน ตีความแต่ตามตัวอักษรเหมือนเปิดพจนานุกรม โดยไม่ได้นึกถึงเจตนารมณ์เลยก็ไม่ได้คู่กัน ถ้าให้ผมตอบคำถามนี้ เรื่องการวินิจฉัยคดีของศาลปกครอง คงต้องดูกฎหมายประกอบกับบริบทอื่นด้วย ชั่งตวงวัดส่วนได้เสียของทุกคนที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าชั่งตวงวัดส่วนได้เสียแล้วเอาแต่ส่วนได้เสียหรือความเหมาะสม ความเหมาะสม แต่ตัวบทไม่เอื้อ ไปไม่ถึง ก็ไปไม่รอดนะ ในขณะเดียวกันดูแต่ตัวบทอย่างเดียว โดยไม่เหลียวดูบริบท ผลกระทบในมุมอื่น ในแง่อื่น ผมว่าก็ไม่เหมาะสมเหมือนกัน

อยากฝากอะไรถึงผู้อ่านวารสารวิชาการศาลปกครองส่วนใหญ่ที่เป็นนักกฎหมายปกครองไหมครับ ?

ผมคิดว่ากฎหมายใด ๆ ก็แล้วแต่ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง ฯลฯ สรรพกฎหมาย และนักกฎหมายทุกสาขา ต้องนึกถึงความยุติธรรมเป็นหลัก และอีกอย่างที่มีความควบคู่กันคือความกล้าหาญในวิชาชีพ ยุติธรรมอยู่ในใจแล้วนั่งอยู่กับบ้าน ใครถามอะไรก็ไม่ตอบ ผมว่าก็ไม่พอนะ คือ ต้องมีความกล้าหาญในวิชาชีพ แสดงความเห็นตัวเองในวาระโอกาส ในช่องทางที่เหมาะสมด้วย

ประเด็นสุดท้ายครับอาจารย์ คุยเรื่องหนัก ๆ มามากแล้วครับ ขอจบแบบสบาย ๆ ครับอาจารย์ (หัวเราะ) เห็นว่าอาจารย์ชอบงาน GENERATION HOPE ที่เพิ่งไปมามาก ก็นึกถึงปัญหาความแตกต่างระหว่างวัยช่วงนี้เป็นเทรนด์ที่เรากำลังพูดถึงกัน ผมยกตัวอย่างเช่น ที่อาจารย์เล่าว่าตอนที่อาจารย์ทำงานต้องรักษามารยาทที่ดี ต้องรักษาความสัมพันธ์ “หลังไมค์” คุยกัน ในขณะที่กระแสของเด็กรุ่นใหม่เขาต้องการที่จะ “เปิดไมค์” คุยกัน ต้องการหน้าไมค์ ต้องการความโปร่งใส อาจารย์มองความแตกต่างระหว่างวัยนี้อย่างไร และเราสามารถหาจุดร่วมกันระหว่างส่วนนี้ได้อย่างไร ?

บังเอิญช่วงเวลานี้ ผมได้พบเจอแลกเปลี่ยนกับคนหลายวัย อย่างที่เล่าไปว่าเมื่อวันก่อนที่ผมไปงาน GENERATION HOPE ผมชอบมากเลยนะ คำพูดของใครหลาย ๆ คน และวันนั้นผมก็จดไว้ด้วย

1. เด็กไม่เคยเป็นผู้ใหญ่ แต่ผู้ใหญ่เคยเป็นเด็กมาก่อน ผู้ใหญ่จึงมีหน้าที่ต้องเข้าใจเด็กมากกว่าเด็กเข้าใจผู้ใหญ่ เพราะคุณเคยผ่านประสบการณ์นั้นมาแล้ว ต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อเด็กมากกว่า และพากเพียรที่จะอธิบายให้เด็กเข้าใจ

2. เด็กเองก็ต้องไม่ลืมว่า ถึงแม้จะมีความเห็นที่แตกต่างกันอย่างไรก็แล้วแต่ อย่าลืมว่าเมื่อเราเป็นครอบครัวเดียวกัน เราเป็นคนที่ร่วมชาติบ้านเมืองอยู่ด้วยกัน คุณเอบอกว่า แรก ๆ ก็เป็นพื้นเป็นไฟ

ที่เห็นต่างกับพ่อแม่ แต่พอมายังคิด มีเวลาคิด เขาก็เข้าใจว่าพ่อแม่ก็เติบโตมาในสังคมและบริบทแบบนั้น พ่อแม่เขาเติบโตมาในยุคนั้นถูกป้อนข้อมูลแบบนี้ ด้วยชุดข้อมูลที่ต่างชุดกัน เขาเป็นคนที่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลมากกว่า เขาต้องทำความเข้าใจพ่อแม่เขา

ประโยคสำคัญก็คือ อย่าลืมนะว่า “เรารักกันมาก” อย่างไรก็ตาม เราเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน อยู่บ้าน อยู่ประเทศเดียวกันนะ ไม่มีใครเขารักเรามากกว่าเราด้วยตัวเอง ดังนั้น การอดทน ฟังความเห็นซึ่งกันและกันจึงสำคัญมาก

ตรงนี้ผมจะเตือนตัวเองว่า เราอย่าให้บ้านเมืองของเรานั้นขาดโอกาสที่จะมีพื้นที่ปลอดภัย สำหรับพูดคุย การที่เห็นต่างกันแล้วจบไปติดคุกตะราง การที่เห็นต่างกันแล้วถูก Bully อยู่ ตั้งแต่ต้นเลย การที่ถูกบีบตรึงประทับว่า ความเห็นคนนี้พูดแล้วใช้ไม่ได้เลย ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นคุณต่อการสร้างความหวังร่วมกันของคนต่างรุ่น

ในฐานะที่ผู้ใหญ่มีหน้าที่ต้องเข้าใจให้มากกว่า อาจารย์พอจะมีเทคนิคที่จะแนะนำกับผู้ใหญ่ให้อดทน อดกลั้น ยอมรับฟังความคิดเห็นใหม่ ๆ ของเด็ก ๆ หรือไม่ครับ ?

ตอบเล่น ๆ ว่าอย่าอ่าน Line (หัวเราะ) (หัวเราะ) (หัวเราะ) เพราะโดยมาก Line นี่นะ จะมาจากความเห็นของคนกลุ่มเดียวกัน ข้อมูลที่ได้รับซ้ำทุกวัน เป็นข้อมูลชุดเดียวกัน มาจากคนที่คิดเหมือนกัน ที่ตอกย้ำให้ตัวเองเห็นว่า “ฉันคิดถูก” ผมคิดว่าสิ่งที่ทำให้ทั้งเด็ก คนกลางคน ผู้ใหญ่ ได้เปิดกว้างมากขึ้น คือ การเปิดใจรับข้อมูลข่าวสารต่างชุดเสียบ้าง ด้วยสติปัญญา อย่ารับข้อมูลซ้ำเดิม อย่าเพ็งโงะโงะ แต่ขอให้มีความคิดนำ

ผมคิดว่าบ้านเมืองเราตอนนี้มีความหวัง ความเป็นไปได้ มีโอกาสที่จะหันหน้าพูดคุยเข้าหากันมากขึ้น คนเราต้องอยู่ด้วยความหวัง อย่างน้อยในเวลานี้รัฐบาลอาจจะไม่เต็ม 100% อย่างที่หลายคนพอใจ แต่บางคนก็พอใจแล้วกับรัฐบาลอย่างนี้แหละ แต่ด้วยความเคารพ ผมว่าก็ยังดีกว่ารัฐบาลหลังยุครัฐประหาร แต่สำคัญคือรัฐบาลปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันก็ต้องพิสูจน์ตัวเอง แล้วก็ต้องเข้าใจในเรื่องราวเหล่านี้และช่วยกัน อย่าเป็นเพียงแค่เครื่องมือของคนหนึ่งวัยเท่านั้น

ในส่วนของเด็กบ้างนะครับ ในฐานะอาจารย์ที่ต้องพบเจอเด็กรุ่นใหม่ เด็กที่เกิดมาตอนนี้ โตมาไม่เหมือนเรา เราต้องเปลี่ยนวิธีการสอน วิธีการพูดคุยไหมครับ ?

เขาก็คงเป็นคนไทยเหมือนผม เป็นมนุษย์เหมือนผม มีความหวัง ความฝันในอนาคตเหมือนผม วิธีการสอนผม การใช้ภาษากฎหมาย เครื่องมือการเรียนการสอนง่ายขึ้น ผมมีข้อมูล ข้อความ ผมแชร์เข้าไปในระบบที่นักเรียนสามารถเปิดอ่านได้พร้อมผม ไม่ต้องฉายขึ้นจอ

ตัวอย่างเมื่อวานที่มีการอภิปรายในสภา ผมสอนว่าเหตุการณ์นี้ เหตุผลนี้ ใช่หรือไม่ใช่ มีเหตุผลอะไรที่หักล้างกัน มันชอบหรือไม่ มิติตรรกศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การใช้ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน เด็กจะเห็นว่าเรียนกฎหมายไม่ใช่เรื่องเพ้อฝัน เป็นเรื่องใกล้ตัวเขา ถึงแม้วันนี้ผมจะยังไม่สามารถแก้ไข

บางอย่างที่ผมไม่พึงใจในระบบกฎหมายของเราทั้งหมด แต่ก็หวังว่านักเรียนที่นั่งเรียนกับผม 230 - 250 คนในวันนี้ อีก 20 ปี เขาจะเป็นคนที่มีความสามารถในการแก้ไขสิ่งที่ผมฝันเอาไว้ให้เป็นจริงขึ้นมาได้

ในนามของทีมงานวารสารฯ ผมขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าและให้โอกาสในการสัมภาษณ์ แบ่งปันประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว การศึกษา การทำงาน โดยเฉพาะทรงสะท้อนความเห็นที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ศาลปกครอง และวงการกฎหมายมหาชนไทย ตลอดจนประชาชนทั่วไป ซึ่งนับเป็นเกียรติอย่างสูงสำหรับคอลัมน์ ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ วารสารวิชาการศาลปกครอง ขอบพระคุณมากครับ

จบลงไปแล้วครับ สำหรับการสนทนาแบบ exclusive กับ ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ หวังว่าผู้อ่านจะได้มองเห็น “ตัวตน” ของอาจารย์ธงทอง ทั้งในแง่มุมของชีวิตส่วนตัว การศึกษา และการทำงานมากขึ้น ผ่านบทสนทนาที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานวิชาการในบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย และในฐานะข้าราชการ “มืออาชีพ” รวมถึงประสบการณ์ทำงานในเรื่องที่อาจารย์สนใจ ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย ประวัติศาสตร์ ศาสนา และราชสำนัก ตลอดถึงมุมมองของอาจารย์เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนไทย ผมเชื่อว่า ความรู้และประสบการณ์ที่ท่านอาจารย์ได้ถ่ายทอดมาให้พวกเรามีคุณค่าในทางวิชาการเป็นอย่างมาก และข้อคิดที่ได้รับจากอาจารย์ธงทองจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนากฎหมายมหาชนไทยต่อไปไม่น้อยเลย ที่เดียวเชื่อว่าครับ (ขออภัยสำนวนภาษาไทยของอาจารย์ปิดท้ายนะครับ)

ขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามอ่านมาจนถึงตรงนี้ และโปรดติดตามตอนต่อไปของคอลัมน์ “ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ” ในวารสารวิชาการศาลปกครองฉบับหน้าครับ สำหรับวันนี้ ต้องขอลาไปก่อน สวัสดีครับ

ประวัติศาสตราจารย์พิเศษรศทอง จันทรางศุ

ประวัติการศึกษา

- 2520 นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2523 ปริญญาโททางกฎหมาย (LL.M.) New York University
- 2523 เนติบัณฑิต สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- 2529 นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2533 นิเทศศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- 2544 ปริญญาบัตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปรอ. 4313)
- 2554 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- 2565 ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

- นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
- กรรมการสภาสถาบันพระปกเกล้า
- อุปนายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
- รักษาการประธานคณะกรรมการสำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน

(องค์การมหาชน) (สพพ.)

- กรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)
- ที่ปรึกษามหาเถรสมาคม
- กรรมการกฤษฎีกา
- กรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.)
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ศาสตราจารย์พิเศษ คณบดีนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาหลักสูตรอื่น ๆ

- ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 4 (วิทยาลัยการยุติธรรม)
- ประกาศนียบัตรชั้นสูง หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 11 (สถาบันพระปกเกล้า) (พ.ศ. 2551)

- ประกาศนียบัตร หลักสูตรผู้บริหารระดับสูง สถาบันวิทยาการตลาดทุน (วตท.) รุ่นที่ 8 (สถาบันวิทยาการตลาดทุน) (พ.ศ. 2552)
- วุฒิปัตร์ หลักสูตร “ภูมิพลังแผ่นดิน” สำหรับผู้บริหารระดับสูง รุ่นที่ 1 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) (พ.ศ. 2556)
- ประกาศนียบัตร หลักสูตรของสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD)

ประสบการณ์ในอดีต

- คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ
- กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ และโฆษกคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ
- รองปลัดกระทรวงยุติธรรม
- เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- ที่ปรึกษาประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- รองประธานกรรมการคนที่ 1 บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน)
- กรรมการธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.)
- อุปนายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กรรมการบริษัท ทำอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) (ทอท.)
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำสถาบันบัณฑิตศึกษาจุฬาภรณ์